

(หยุดวันนักขัตฤกษ์ Closed on public holidays)

สารจากผุ้ สำนักศิลปะและวัฒนธรรม

วารสารศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏ เชียงใหม่ ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๖๑ นำเสนอในหัวข้อ ความเชื่อ ศิลปะ วิถีชีวิต โดยนำเสนอ บทความเกี่ยวกับเครื่องใช้ในการประกอบพิธีในพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศิลปะที่แฝงด้วยความเชื่อ รวมถึงพิธีสมโภชพระพุทธรูป ที่แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิต ความเชื่อ ตลอดจนศิลปะล้านนา ซึ่งได้จากการศึกษาจารึก พับสา และใบลาน ที่เป็นแหล่งสะสม ความรู้ของภูมิปัญญาพื้นบ้านล้านนา อันแสดงให้เห็นถึง ภูมิปัญญาของบรรพชน ที่ได้สร้างสรรค์ความรู้จากการลองผิด ลองถูก จนนำไปสู่มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน

นอกจากนี้ สำนักศิลปะและวัฒนธรรม ได้นำเสนอ ประมวลภาพกิจกรรมของสำนักฯ ที่ได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยมุ่งหวังให้เกิด การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่บรรพชน ได้สร้างสรรค์ อันจะนำไปสู่การต่อยอดทางวัฒนธรรม เพื่อ สร้างคุณค่าและมูลค่าแก่สังคมต่อไป

ปณญ . ลิขญ.

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุชานาฏ สิตานุกฤษ)
ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

วารสารศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

จัดทำขึ้นเพื่อเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมสู่สังคม และ ความเคลื่อนไหวของสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัย ราชภัฏเชียงใหม่ ตลอดจนเป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างกันโดยไม่มีข้อจำกัดใดๆ กำหนดออกปีละ ๒ ครั้ง ท่านสามารถส่งข้อคิดเห็น ตลอดจนบทความที่ต้องการเผยแพร่ มายัง Email : ilaccmru@gmail.com โดยบทความและข้อคิดเห็น ที่ปรากฏในวารสารศิลปะและวัฒนธรรม เป็นความคิดของผู้เขียน แต่ละท่าน มีใช้ของสำนักศิลปะและวัฒนธรรม และกองบรรณาธิการ แต่อย่างใด

คณะที่ปรึกษาผู้ทรงคุณวุฒิ

ศาสตราจารย์อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว

รองศาสตราจารย์ ดร.อนาโตล โรเจอร์ เป็ลติเยร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประสิทธิ์ เลี้ยวสิริพงศ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ลมูล จันทน์หอม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุชานาฏ สิตานุกฤษ

ผู้ทรงคุณวุฒิอ่านบทความประจำฉบับ

ดร.ธรรศ ศรีรัตนบัลล์

บรรณาธิการ

นางสาวปนัดดา โตคำนุช

กองบรรณาธิการ

อาจารย์สิริพร คินมาเมือง

ดร.ดิเรก อินจันทร์

นายโสภณ พรหมจิตต์

นายอนุชิต ณ สิงห์ทร

ฝ่ายเผยแพร่

นางสาวปนัดดา โตคำนุช

นายโสภณ พรหมจิตต์

นายอนุชิต ณ สิงห์ทร

ฝ่ายการเงิน

นางกัลยาณี อินตะราชา

ฝ่ายศิลปกรรม

นายวีรพิชญ์ หิมารัตน์

ผู้จัดพิมพ์

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

๒๐๒ ถ.ช้างเผือก อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๓๐๐

โทรศัพท์/โทรสาร ๐๕๓-๘๘๕๘๘๑

E-mail : ilaccmru@gmail.com

website : www.culture.cmru.ac.th

พิมพ์ที่

ห้างหุ้นส่วนจำกัด เชียงใหม่โรงพิมพ์แสงศิลป์

๑๙๕-๑๙๗ ถ.พระปกเกล้า ต.ศรีภูมิ

อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐

โทรศัพท์ ๐๕๓-๒๒๑๒๑๒ โทรสาร ๐๕๓-๒๑๒๙๗๗

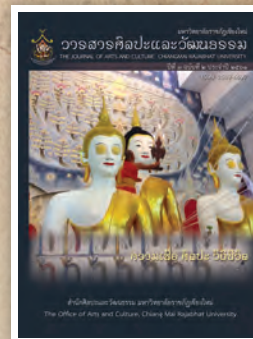
E-mail : sangsilp@gmail.com

สารบัญ

วารสารศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

ฉบับที่ ๒ ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๖๑

ISSN 2539-6692

ของใหม่เก่า ของเก่าบะ : หอธรรม
วัดเกตการาม

วรวิมล ชัยรัตน์

๑

ค้นหาความหมายจากจารึกและพิธีสมโภช
พระพุทธรูปล้านนา

๒๗

สราวุธ รูปิน

เครื่องสูงของวัดในพื้นที่อำเภอท่าวังพา และ
อำเภอปัว จังหวัดน่าน

๑๑

รุ่งทิวา ไคร์มูล

ตำราวันปลูกพืชชะ : ภูมิปัญญาและความเชื่อ
เกษตรกรไทย

๔๑

ดิเรก อินจันทร์

ภาพกิจกรรม

๕๔

โสภณ พรหมจิตต์ และ วีรพิชญ์ หิมารัตน์

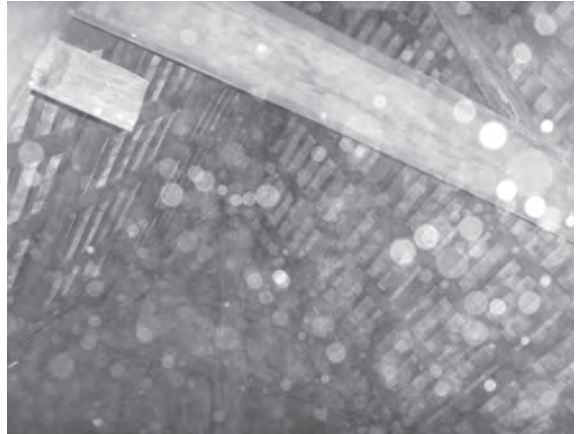

ของใหม่ก่เอา ของเก่าบ่ละ : ทอธรรม วัดเกตการาม [วรวิมล ชัยรัตน์^๑]

นับให้บูชา มนะน้อมนบ เคารพบรรพชน ดลจิตคิดให้ ได้มาสืบสาน งานเก่าเล่าขาน ทานไว้เป็นพุทธานุชา คารวะพระคุณ คุณพระรัตนตรัย ในเกตแก้วอาราม คามเขตเวียงเชียงใหม่เอ๋ย

วัดเกตการามหรือวัดเกต จากศิลาจารึกวัดเกต ได้กล่าวถึง พระธาตุเจดีย์เป็นที่บรรจุพระบรมเกศาธาตุ จึงเป็นที่มาของชื่อ วัดเกต โดยสะกดด้วยตัวอักษร ศ หมายถึง ผม หรือ เส้นผม ในบทความนี้ ผู้เขียนจะทำการสะกดคำว่า วัดเกตทั้ง ๓ แบบ คือ วัดเกต วัดเกศ วัดเกษ เพื่อแสดงให้เห็นว่ามีการใช้ในแต่ละช่วงเวลา และความจริงหากจะยึดตามจารึก สมควรใช้ตัว ศ หรือ ษ สะกดเพื่อสื่อถึงความหมายถึงพระธาตุ

^๑ นักวิชาการอิสระ

ภายในหอธรรมชั้นบนก่อนการลงมือบูรณะขณะถ่ายภาพไม่เห็นแสง
แต่เมื่อเปิดดูจึงเห็นแสงกลมๆ ตามภาพ
ที่มา : ปรีชา ลิขิตวรกุล

อาจารย์ดาวประกาย บัวล้อมและคณะ ประดิษฐ์ ถวายเป็นพุทธบูชากรฐิน
วัดเกตการาม พ.ศ.๒๕๕๗ ณ พระวิหารวัดเกต

วัดเกตการาม ตั้งอยู่บนถนนเจริญราษฎร์ ซึ่งเป็นเขตเศรษฐกิจสำคัญของเมืองเชียงใหม่ เมื่อครั้งอดีต วัดเกตการามสร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ.๑๙๗๑ (ปัจจุบันมีอายุกว่า ๕๙๐ ปี) ในรัชสมัยพระเจ้าสามฝั่งแกน ถือได้ว่า วัดเกตการามเป็นวัดสำคัญวัดหนึ่งของจังหวัดเชียงใหม่ โดยภายในวัดเกตการาม มีสถาปัตยกรรมล้านนา ที่มีความงดงามเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะ หอไตรปิฎก หรือ หอธรรม ปัจจุบันอยู่ในช่วงของการบูรณปฏิสังขรณ์ ให้อยู่ในสภาพคงเดิม โดยมีวัตถุประสงค์

เพื่อให้มีสภาพใกล้เคียงกับของเดิมมากที่สุด เท่าที่จะทำได้ ซึ่งบทความนี้จะขอบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับภูมิปัญญาที่มีคุณค่า และนำภาคภูมิใจของบรรพชน ๒ อย่าง คือ

๑. กระบวนการฉบับโดยใช้สูตรปูนโบราณที่ผนังชั้นล่างของหอธรรม
๒. ขั้นตอนโครงสร้างการมุงหลังคา การซ่อมแซม คือ **จิ้นสี** ที่ใช้ประดับในส่วนที่ขาดและสร้างใหม่แทนส่วนที่ผุพัง

การบูรณะหอธรรม

๑. ปูนโบราณที่นำมาใช้โบกฉาบผนังชั้นล่างของหอธรรม

ในช่วงต้นของงานตามกระบวนการตามข้อตกลงในสัญญาจ้าง คือ ให้ซ่อมเฉพาะส่วนที่ชำรุด ผุพัง แต่เนื่องจากความผิดพลาดในการสื่อสาร จึงทำให้ สล่า (ช่าง) ผู้รับเหมา ดำเนินการแตกต่างไปจากที่ได้พูดคุยกัน ทำให้ปูนโบราณที่โบกฉาบเดิมถูกเลาะออกหมด ทั้งด้านนอกและด้านใน จึงทำให้เกิดปัญหาตามมาว่า จะทำอย่างไร ให้ได้เนืองงานออกมาตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งใจไว้ ได้มีผู้เสนอวิธีการต่างๆ ในการใช้ปูนสูตรต่างๆ ดังนี้

๑. ปูนซีเมนต์สมัยใหม่ สะดวก ใครๆ ก็ใช้กัน แต่ทำให้งานออกมาเป็นของใหม่ไปเลย
๒. ปูนซีเมนต์ขาวสมัยใหม่ สีใกล้เคียงกับของเดิมผสมกับสูตรแบบโบราณ เช่น ผสมน้ำมันตังอิ้ว สลารุ่นเก่า เช่น สล่าสม เฉลียว บ้านบ่อสร้าง อำเภอสันกำแพงและลูกๆ บางคนเคยใช้
๓. ปูนซีเมนต์ขาวสมัยใหม่ผสมกับปูนหมักแบบโบราณผสมกับน้ำยาประสานซีเมนต์ เป็นสูตรที่สล่าชุดนี้เคยใช้ แต่อาจารย์จุลพรบอกว่า ส่วนผสมหลักของน้ำยาประสาน คือ เรซิน แต่ประเด็นที่ทำให้เกิดความกังวล คือ ฝาผนังเดิมเป็นอิฐสอปูนขาวโบราณ ซึ่งต้องการการระบายอากาศให้ความชื้นออกมา แต่ถ้าหากว่า เอาปูนฉาบที่ผสมเรซิน ซึ่งเป็นวัสดุสังเคราะห์ที่อากาศไม่สามารถระบายออกได้ และในระยะยาว หากความชื้นระบายออกไม่ได้หรือตามภาษาชาวบ้านว่า *ไม่มีที่หายใจ* จะทำให้ผนังเก่ากับปูนใหม่แยกตัว ออกจากกัน ซึ่งวิธีนี้มีความเสี่ยงสูง

๔. ปูนหมักแบบโบราณหรือสะท้อนจินตามสูตรในพิภพสา ไม่ปรากฏชื่อผู้บันทึกและเจ้าของ โดยบันทึกด้วยอักษรไทยวน หรืออักษรธรรม เขียนด้วยลายมือเดียวกันทั้งเล่ม ไม่มีหน้าปก และไม่มีชื่อเรื่อง สันนิษฐานว่า ต้นฉบับบางส่วนอาจสูญหายไป และมีเก็บรักษาไว้ที่ห้องสมุดกลางแผนกเอกสารตัวเขียน (Shan, Northern Thai, Khmer Manuscript Collection) มหาวิทยาลัยคอร์เนล (Cornell University) สหรัฐอเมริกา ในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ดร.ธงชัย วินิจจะกุล แห่งมหาวิทยาลัยวิสคอนซิน-เมดิสัน (Wisconsin-Medison University) สหรัฐอเมริกา ได้ส่งสำเนาเอกสารดังกล่าวมาให้อาจารย์อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ ในขณะนั้น อ่านแต่ยังไม่ได้ปริวรรต และในปีถัดมา คุณชัยยศ อธิวัชรพันธ์ นักศึกษาปริญญาเอกจากมหาวิทยาลัยในญี่ปุ่น ได้รับคำแนะนำจาก ดร.ธงชัย จึงได้มาพบ และมอบต้นฉบับนี้อีกครั้งหนึ่ง ต่อมาอีกหนึ่งปีให้หลัง อาจารย์อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว ได้รับเชิญเป็น Visiting Fellow ที่ภาคประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยคอร์เนล จึงได้ขออนุญาตเพื่อปริวรรตเอกสารดังกล่าว ออกเผยแพร่ และได้รับการอนุญาตให้

คำว่า “ปกิณฑกะจากพับสา” เพราะมีเรื่องต่างๆ ถึง ๘ เรื่อง โดยศูนย์วัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ พิมพ์ออกเผยแพร่ ในปี พ.ศ.๒๕๔๑

ต่อมา คุณกฤษณพงศ์ ชูติมา ได้ปรึกษาอาจารย์จุลพร นันทพานิช อาจารย์คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และผู้เขียน ได้ปรึกษากับอาจารย์สุรัชย์ จงจิตงาม อาจารย์คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับข้อดีข้อเสียของแต่ละสูตร จากนั้น จึงได้ข้อสรุป คือ ขอให้สล่าทำตามสูตรข้อ ๔ (ปูนหมักแบบโบราณหรือสะทายจินตามสูตรในพับสา) สล่าเบญจิมิน สุตา (ป้อนานามิน สล่าเก้า) และทีมงาน คือ สล่าพทรพน (ชยพล) สุตา นายวิวัฒน์ พรหมจันใจ นายจรรยา ศรีจันทร์ตา นายคมสัน ชันแข่งบุญ นายทองสุข สุพรรณ นายพงศกร สุตานางนงเยาว์ คิตดีแล นายนิวัตร ศรีวิชัย นางยุพิน ศรีวิชัย นายวิชาญ คชสาร และนางจันตา ดวงมีนตา ได้ทำการทดลองในสูตรดังกล่าว โดยทำการทดลองในพื้นที่เล็กๆ ในช่วงเวลา ๒ เดือน จนสามารถสรุปเทคนิคตามสูตรปูนฉาบ ดังนี้

ในระยะแรกๆ ปูนที่ฉาบเปื้อนอยู่ ไม่ติดผนังเดิม และผู้เขียนได้บอกกับสล่าว่า ตัวประสานไม่พอเพราะใส่ไม่ครบตามสูตร ต่อมาสล่าได้เพิ่มส่วนผสมอีก แต่ยังมีย่องรอยของเชื้อราขึ้น และสีผิวยื่น เพราะใส่ส่วนผสมไม่ครบ ซึ่งผู้เขียนได้สอบถามจากสล่า ทำให้ได้ความว่า *ไม่ได้ผสมน้ำอ้อย น้ำหมากนะ หรือ บะนะ หรือสมอ* จึงทำให้น้ำหนักปูน เพราะส่วนที่ขาดไปมีคุณสมบัติป้องกันเชื้อราขึ้น โดยบะนะ (สมอ) มีความเผ็ดด้วยมีสารแทนนิน ที่จับตัวกับโปรตีนผนังสัตว์ (น้ำหนัง) ได้เป็นอย่างดี

บันทึกการส่งงานของสล่าตามงวดงานที่ ๖ และ ๗ บางตอนว่า

“...นายพทรพน สุตา ได้ดำเนินการปูอิฐปั้นมือแบบโบราณขนาดใหญ่ประมาณ ๖ นิ้ว คูณ ๑๒ นิ้ว ที่พื้นชั้นล่างโดยใช้ทรายหยาบบดอัดให้แน่นแล้วปูทับด้วยอิฐโบราณปั้นมือขนาดใหญ่ รื้อโครงประตูด้านหลัง ที่มีการเจาะเพื่อเก็บถ้วยชาม เมื่อมีการสร้างห้องครัวไว้ด้านหลัง ก่ออิฐปิดไว้ตามเดิม พร้อมเจาะรูระบายอากาศบนผนัง จากนั้นฉาบขัดมันผนังปูนตามสูตรโบราณในพับสา...”

ในปี พ.ศ.๒๕๕๐ ผู้เขียนได้เขียนบทความลงในหนังสือเชียงใหม่ปริทัศน์ โดยมีความบางตอนว่าดังนี้

“สะทายจินหรือสะตายจิน บางทีเรียกว่า ปูนโบราณ เป็นภูมิปัญญาด้านการก่อสร้างของบรรพชน ที่เราสามารถพบเห็นได้ทั่วไปตามโบราณสถาน วัดวาต่างๆ พุดง่าย ๆ ก็คือ คล้าย ๆ กับปูนซีเมนต์ในปัจจุบัน บางแห่งมีพื้นผิวหยาบ บางแห่งมีพื้นผิวละเอียดเรียบลื่น ไม่ดูดซับสีสมัยใหม่ มีเทคนิควิธีพิเศษอะไร จึงยังคงสวยงามมานานนับร้อย ๆ ปี มีอะไรเป็นส่วนประกอบทำได้อย่างไร เป็นคำถามที่รอคำตอบของผู้เขียน เมื่อเข้ามาช่วยงานอนุรักษ์อาคารศาลาบาตรที่มีรูปจิตรกรรมฝาผนังแบบจีนของวัดเกตการาม อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นจุดแรกเริ่มของงานอนุรักษ์ในย่านวัดเกตที่ดำเนินงานต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน...”

“...ตำราเหล่านี้ แสดงถึงภูมิปัญญาอันลึกซึ้ง ด้วยการนำทรัพยากรที่อยู่มาผสมผสาน ใช้งานได้อย่างชาญฉลาดสะท้อนให้เห็นถึงองค์ความรู้ที่บรรพชนได้สั่งสมไว้ให้ลูกหลานได้สืบทอด แต่เป็นที่น่าเสียดายที่องค์ความรู้ทั้งหลายเหล่านี้ และอื่น ๆ อีกมากมายที่ถูกทำลายทิ้งด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ บางส่วนถูกเผาไปกับเจ้าของตำราบ้าง ขายให้กับร้านค้าของเก่าบ้าง ให้คนต่างชาติต่างภาษาที่สนใจและรู้คุณค่าบ้าง ด้วยการเรียนภาษาล้านนาบ้าง บางทีก็จ้างผู้รู้ไปอ่านและแปลให้บ้าง ตำราบางส่วนไม่ได้อยู่ในประเทศไทยแล้ว บางเรื่องถูกต่างชาตินำไปจดสิทธิบัตรกลายเป็นทรัพย์สินทางปัญญาของเขาไป ทั้ง ๆ ที่ชื่อก็เป็นคำเมือง อาจเป็นเพราะว่า คนเมืองอ่านตัวหนังสือเมืองไม่ออก ไม่เข้าใจภาษาล้านนาของตัวเอง ด้วยระบบการศึกษาของเราที่ผ่านมา ไม่สนับสนุนให้มีการเรียนการสอนภาษาท้องถิ่นในห้องเรียน เพิ่งจะมีการตื่นตัวเรียนกันเมื่อไม่นานมานี้เอง แต่ก็ยังมีอุปสรรคนานัปการที่ไม่เอื้อต่อการเรียนการสอนภาษาล้านนา และสมควรบันทึกไว้ว่า ผู้ช่วยศาสตราจารย์ลมูล จันทน์หอม พี่สาวของอาจารย์อรุณรัตน์ แห่งมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ เป็นผู้ที่มิมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนภาษาล้านนาในยุคปัจจุบัน...”

“พิสหาหน้าที ๑๘ ตำราชะทายจินเภทแล

จักกล่าวด้วยสมชะทายจินก่อนแล หื้อเอาปูน ๗ ทวาย ๗ น้ำอ้อยทวง ๑ น้ำมันยางทวง ๑ น้ำโก น้ำไม้คู้ ใส่ตามพอแลสม/ตากแดดไว้หื้อแห้งเทอะ
จักตำชะทายนี้ ๔ ทวง ปูน ๒ ทวง แล ผิว่าปูนตรองผ้า ๒ ชั้น ห่างสะน้อย
ชั้นลุ่มถี่/แล้วช่วยปูนหื้อหมดแล้ว ใส่ ๓ ทวง น้ำมันยาง น้ำอ้อย ใส่เก็ง
ทวง ๑ น้ำหนั ๓ ทวง น้ำโกตามเพ็งใจเทอะ คั้นหื้อขาวก็เท่า/นี้แล
คั้นจักหื้อดำเอาขางหม้อใส่แล จักหื้อแดงใส่ดินแดง จักหื้อเหลืองใส่หรดาล
จักหื้อเขียวใส่ขี้ทอง จักหื้อมุยใส่น้ำคราม จักหื้อเป็นสทายจินใส่กล้วยตีบค้ำ
และน้ำมันเทอะ ทวายกับปูนหื้อเท่ากัน หื้อใส่น้ำอ้อยกับน้ำมันยาง ๒ ทวงเทอะ
คั้น/หื้อย่นผ้าได้ หื้อถอนทวายออกเสียเก็ง ๑ เอาแลมาตำสทายนั้นหื้อเท่ากัน
จักสมหื้อตั้งชัน ๓๐๐ เทียน ๘ คู่/เหล้มบาทคู่ ๑ เหล้มเฟื่องคู่ ๑
ผ้าขาว ผ้าแดง เบี้ย พัน ๓ หมาก พัน ๓ แล จักกล่าวด้วยสมชะทาย น้ำอ้อย
๒ ผอง น้ำ/โก ๕ ผอง น้ำหนั ๗ ผอง น้ำหมากนะ ๓ ผอง น้ำหมาก
พิน ๓ ผอง ปูน ๓ ผอง ทวาย ๓ ผอง ดีแท้แล เมื่อจักตำนั้น คั้นว่ามัน/
แห้ง หื้อเอาน้ำหนัแงมเสียเทอะ”

จากสูตรในตำรานี้ ทำให้สละ ไข่เป็นหลักในการฉาบผนังชั้นล่างของหอธรรมวัดเกต นับเป็นอาคารหลังที่ ๒ ในวัดเกตที่ได้นำสูตรปูนโบราณล้านนามาใช้ในการอนุรักษ์ นับเป็นเวลาห่างกันถึง ๑๐ ปี คือ

ในปี พ.ศ.๒๕๕๐ อาคารศาลาบาตร โดยสล่าผาด และทีมงานของสล่าผาด ชาวนครสวรรค์ ผู้มาเป็นเขยบ้านบ้านแม่ฮ้อยเงิน อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ และทีมงานจากบ้านแม่ฮ้อยเงินได้เข้ามาใช้ปูนสูตรนี้มาฉาบผนังที่อาคารศาลาบาตร โดยทำการฉาบหยาบก่อนแล้วจึงฉาบละเอียดอีกครั้งจนสำเร็จลุล่วงไป แต่อย่างไรก็ตาม สล่าก็ยังไม่สามารถทำให้ผิวหน้าปูนเรียบลื่นได้เหมือนของเดิม ที่แม้จะเอนาน้ำยาสมัยใหม่มาเคลือบเพื่อป้องกันผิวปูน หรือเอาสีสมัยใหม่มาทาทับก็ยังลอกออก ไม่สามารถสมานได้เป็นเนื้อเดียวกัน นั่นคือคุณสมบัติพิเศษแห่งภูมิปัญญาบรรพชน

การบูรณะโครงสร้างหอธรรมวัดเกตการาม

สิ่งหนึ่งที่เป็นส่วนประกอบในสูตรปูนในพิบสา คือ น้ำจากไม้ประดู่ โดยลอกเปลือกนอกของต้นประดู่ออกมาแช่น้ำ แต่ถ้าต้มจะดีกว่า จะได้น้ำสีแดงที่มีคุณสมบัติฟาด ซึ่งจะใช้เป็นตัวประสาน โดยไม้ดู่ต้นนี้ ได้เมล็ดพันธุ์มาจากคริสตจักรที่หนึ่ง เชียงใหม่ สมัยที่ผู้เขียนทำงานอนุรักษ์ของย่านวัดเกต เห็นเมล็ดที่ร่วงหล่นมีความแปลก แกมดอกสวย เลยขอเจ้าหน้าที่โบสถ์ เอามาปลูก จนต้นโตใหญ่ สลามาถามจึงบอกว่ามีมาเอาไปใช้ได้

ไม้ประดู่

๒. จินสี หรือแก้วจิน

ในปี พ.ศ.๒๕๖๐ อาคารหอธรรมวัดเกต โดยสถาปนิกเบนจามิน สุตา สถาปนิกพรพน สุตา และทีมงาน จากบ้านดงหาดนาคนาค อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ได้เข้ามารับเหมามบูรณะอาคารนี้ ในส่วนของโครงสร้าง โดยดำเนินการแล้วเสร็จปลายปี พ.ศ.๒๕๖๐ และคงค้างในส่วนของงานทำความสะอาดผนังที่เป็นลายทองล่องชาดและประดับตกแต่งหน้าบัน ป้านลม ที่มี “จินสีหรือแก้วจิน” เป็นส่วนประกอบ

ในส่วนวัสดุตกแต่งโครงสร้างหน้าบันและไม้ป้านลมที่แกะสลักเป็นรูปนาค บางที่เรียกกันว่า นาคป้านลม หรือบางที่เขียนเป็น นาคป้านลม โดยใช้จินสี ประดับเป็นลวดลายที่เกล็ดนาค หัวนาค ลวดลาย พรณพฤษภาที่หน้าบัน ทำให้เกิดความสวยงามแวววาว และหลากสี

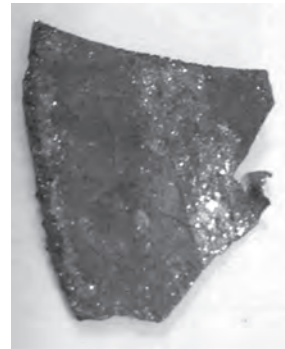
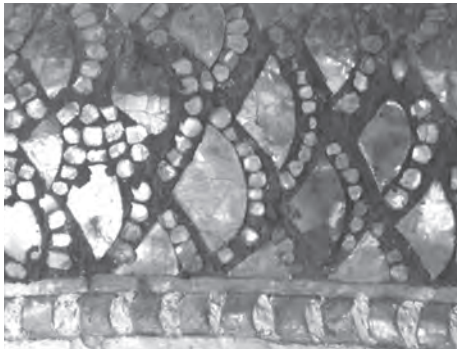
จินสี แก้วจิน คือ ที่ทำจากตะกั่วอ่อนเคลือบด้วยสีต่างๆ ชาวบ้านเรียกว่า สีน้ำแก้ว ที่ได้มาจากการหลอมโลหะด้วยความร้อนสูงแล้วนำมาเคลือบบนตะกั่วด้วยภูมิปัญญาของคนเมือง เชียงใหม่ โดยสีทองได้มาจากดินลูกรัง ธาตุเหล็ก สีแดงได้มาจากแมงกานีส สีเขียวได้จากทองแดง สีฟ้าได้มาจากโคบอลต์ และ สีขาวไม่ต้องใส่อะไรเลย

จินสีใช้เป็นวัสดุประดับโบราณสถานเพื่อเป็นพุทธบูชา ที่วัดเกตการาม พบที่องค์ระฆังของพระธาตุเจดีย์ เกล็ดนาคบันไดพระวิหาร หน้าบันพระวิหาร หน้าบันหอธรรม เกล็ดนาคป้านลม

เวลาติดกับไม้แกะสลักใช้อย่างรักเป็นตัวประสาน บางครั้งอาจมีการสับสนเรียก จินสี หรือ แก้วจิน เป็นแก้วอังวะหรือกระจกพม่า แต่ทั้งสองสิ่งนี้มีความแตกต่างกัน คือ

จินสี วัสดุตั้งต้นเป็น จิน หรือ ตะกั่ว ที่เคลือบด้วยน้ำแก้วที่ได้จากการหลอมละลายของโลหะหนัก ต่างๆ

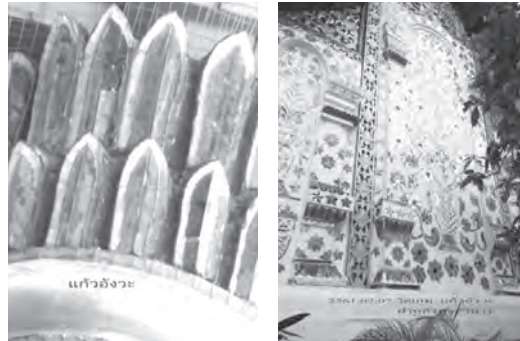
จินสีของเก่าในวัดเกษ

การประดับจินสีบนอาคารบ้านลม

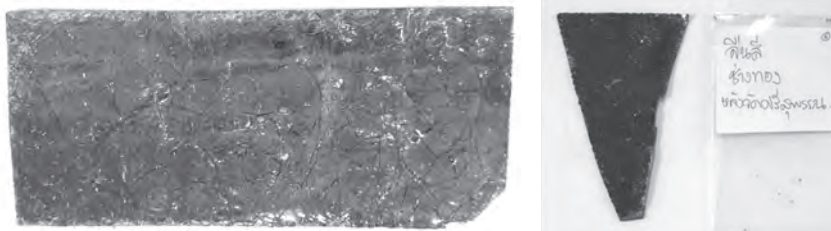

ส่วนแก้วอังวะ วัสดุพื้นฐานดั้งเดิม คือ กระจก แบบกระจกเงา แล้วฉาบด้านหลังด้วยสีต่างๆ คล้ายกับกระจกเงาที่ฉาบด้วยเงิน และสารเคมีต่างๆ ในวัดเกษ จะปรากฏแก้วอังวะที่บัวหัวเสาพระวิหาร รูปลายหม้อปูลงฆฏะรูปลายดอก รูปกิเลนที่ประดับแต่งฝาผนังด้านนอกพระวิหารแทนเงินสีของเดิมที่ถูกลอกออก

แก้วอังวะในวัดเกษ

องค์ความรู้เกี่ยวกับการทำจิ้นสีนี้หายไปนานมากนับร้อยปี จนเมื่อปี พ.ศ.๒๕๕๑ นายทองคำ ผิวพรรณ (น้อยทอง) ชาวบ้านสันปูเลย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ สามารถคิดค้นทำออกมาได้ใหม่ ท่านบอกว่า คุณสมบัติที่ได้มีประมาณครึ่งหนึ่งของของเก่า มีผลงานติดอยู่ที่วัดช่างแต้ม อำเภอเมืองเชียงใหม่ ดังนั้น สล่าทองจึงบอกว่า จำเป็นต้องหยุดการทำมาหาเงินไว้ก่อน และพัฒนากระบวนการผลิตจิ้นสีให้ได้คุณภาพใกล้เคียงหรือเทียบเท่าที่บรรพชนได้ทำไว้ต่อไป

จิ้นสี ที่นายทองคำ ผิวพรรณ คิดค้นกระบวนการผลิตได้ เมื่อปี พ.ศ.๒๕๕๑

ทั้งนี้ ดร.ดุขฎิ สุวรรณขจร เห็นว่า จิ้นสีที่ได้ มีฟองอากาศค่อนข้างมาก

นอกจากนี้ ยังมีการนำวัสดุสมัยใหม่มาใช้ในการประดับตกแต่ง คือ กระจกสี โดยจะเห็นได้ที่เกล็ดนาคบ้านลม พระวิหารวัดเกตการามปัจจุบัน และศาลาพระสังกัจจายน์ ซึ่งตั้งอยู่ข้างพระอุโบสถวัดเกตการาม

กระจกสีในวัดเกตการาม

นอกจากนี้ สล่าเบญจมิน สุตา เห็นว่า ผู้เขียนแพ้ยารัก ที่ใช้ในการบูรณะหอธรรมวัดเกษ โดยให้สมุนไพร ดังนี้

ยอดขี้เหล็ก ยอดลมแล้ง (คุณ) ยอดหลับมีนหลวง (ชุมเห็ด) อย่างละ ๓ ยอด หอมเตียม (กระเทียม) ๓ กลีบ ดีปลี ๓ ดอก ทุกอย่างลงครก ตำไป กินไป สักพักร่างกายจะขับถ่ายสารพิษออกมา ถ้ายังถ่ายไม่หยุด ให้อาบน้ำ กินข้าว นอน วันรุ่งขึ้นหาย สามารถใช้ได้ถึงการได้รับสารพิษอื่นๆ เช่นสารกัมมันตภาพรังสีด้วย

อีกสูตรหนึ่งผู้เขียนใช้น้ำรางจืดสดอาบน้ำ สระผม ชักผ้า เพื่อให้พิษเจือจางออกจากร่างกาย หลังจากนั้น ได้สมุนไพรเสริมจาก นายสมบุรณ์ คิ้วดวงตา ที่ใช้ข้าวสารจ้าวตำพอแหลก จิบน้ำหนึ่งกลืน ที่เหลือเอาไว้ทาไปเรื่อยๆ ใช้เวลา ๓ วันจึงหายขาด หลังจากนั้น ยังพบว่า แม้อยู่ห่างจาก ยารัก ๒-๓ เมตรและหากอยู่ได้ลม ละอองยารักปลิวมาสัมผัส ก็ยังสามารถได้รับผลกระทบอีกด้วย ต้องรีบนำไปรางจืดมาขยี้ทา นี่เป็นประสบการณ์ตรงที่ผู้เขียนได้จากงานอนุรักษ์หอธรรมวัดเกษ

เอกสารอ้างอิง

อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. ปรีวรรต “ปกิณกะจากพับสา” ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๔๑.

ฮันส์ เพนซ์ ศรีเลา เกษพรหม และอภิรดี เตชะศิริวรรณ ทะเบียนประวัติจารึกในจังหวัดเชียงใหม่ ภาค ๓ ประชุมจารึกล้านนา เล่ม ๑๑ คลังข้อมูลจารึกล้านนา สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๙.

สัมภาษณ์

นายเชษฐา ชัยรัต, สัมภาษณ์วันที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

นายสมหวัง ฤทธิเดช, สัมภาษณ์วันที่ ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

เครื่องสูงของวัดในพื้นที่อำเภอท่าวังผา และอำเภอป่า จังหวัดน่าน^๑

[รุ่งทิวา ไคร้มูล^๒]

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะทางศิลปกรรม บทบาทการใช้งาน และคติความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับเครื่องสูงที่ปรากฏในวัดในพื้นที่อำเภอท่าวังผา และอำเภอป่า จังหวัดน่าน ผลการศึกษาพบว่าจากการพิจารณาเปรียบเทียบลักษณะรูปแบบศิลปกรรมของเครื่องสูงในวิหารวัดไทลื้อ และวัดไทยวน (คนเมือง) ทั้ง ๒ วัดในอำเภอท่าวังผา และอำเภอป่า จังหวัดน่านนั้น รูปแบบหลักของเครื่องสูงมีความคล้ายคลึงกันแต่แตกต่างกันส่วนของรายละเอียด ซึ่งเนื่องมาจากความคุ้นเคยและความนิยมของช่างท้องถิ่นที่สร้างสรรค์ชิ้นงานให้ออกมาในรูปแบบของตน โดยยังคงยึดต้นแบบเป็นหลักและนำมาประยุกต์ตามแนวคิดความเชื่อต่อพื้นที่ที่ตนอาศัยอยู่ ให้เกิดความเหมาะสมจนปรากฏพบเห็นเครื่องสูงจนถึงปัจจุบัน

^๑ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของสารนิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต (วัฒนธรรมศึกษา) มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ พ.ศ.๒๕๖๐ เรื่องการศึกษาเครื่องสูงของวัดในพื้นที่อำเภอท่าวังผา และอำเภอป่า จังหวัดน่าน

^๒ บัณฑิตหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต (วัฒนธรรมศึกษา) มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

ส่วนบทบาทการใช้งานและคติความเชื่อของเครื่องสูงของวัดกรณีศึกษาเป็นไปในลักษณะเดียวกัน คือ เป็นไปตามคติเดิมของล้านนา โดยเป็นเครื่องใช้ประกอบในพิธีอบรมสมโภชพระพุทธเจ้าหรือบวชพระเจ้าเป็นหลัก เมื่อเครื่องสูงถูกนำมาใช้ในวิหาร บทบาทเดิมจึงมีการปรับเปลี่ยนกลายมาเป็นเครื่องบูชาพระพุทธรูปประเภทหนึ่ง เพื่อประดับพระเกียรติและแสดงถึงความเป็นกษัตริย์เสมือนสัญลักษณ์ให้ระลึกถึงพระพุทธเจ้าและยกย่องฐานะพระพุทธรูป

คำสำคัญ : เครื่องสูง

บทนำ

พระพุทธศาสนา คือ คำสอนของผู้รู้หรือคำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งมีแนวทางที่สามารถนำไปปฏิบัติสำหรับพุทธศาสนิกชนได้ ๒ ประการ คือ แนวทางด้านความคิด (คติความเชื่อ) และแนวทางการปฏิบัติ ซึ่งให้คุณทั้งด้านกาย วาจา และใจ การมองสิ่งแวดล้อมในแง่ดีย่อมก่อให้เกิดความรู้สึกในการสร้างสรรค์ผลงานเสมอ ดังนั้น ศิลปะไทยในรูปแบบต่างๆ มักถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นเครื่องแสดงออกแห่งสภาวะทางจิตใจและความเป็นอยู่ ศิลปกรรมในชั้นที่มีความงามเป็นพิเศษ มักอุทิศถวายไว้ในพระพุทธศาสนาด้วยความเลื่อมใสและศรัทธาสูงสุด ศิลปวัตถุประเภทหนึ่งที่มีลักษณะพิเศษและได้ถูกสร้างขึ้นจนมีความงามและน่าสนใจ คือเครื่องสูง โดยใช้เป็นที่ตั้งวางเครื่องอัฐบริขารของพระพุทธเจ้าในพิธีกรรมบางอย่าง เช่น การบวชพระเจ้า การตั้งธรรมหลวง เป็นต้น (ปิยะวดี อภิสุข, ๒๕๔๓ : ๔-๕)

อาณาจักรล้านนาเจริญรุ่งเรืองในระยะเวลาที่ใกล้เคียงกับอาณาจักรสุโขทัย ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘-๒๑ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อในพระพุทธศาสนาอันเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานต่างๆ จนสืบเนื่องมาถึงปัจจุบัน ชาวล้านนาซึ่งมีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนามีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องการทำบุญ มีการสรรหาทำสิ่งประดิษฐ์ที่ใช้เป็นเครื่องบ่งบอกถึงความเคารพและยกย่องเครื่องสูงสร้างขึ้นเพื่อเป็นที่ประทับและเป็นเครื่องประกอบบารมี (โดยมีความเชื่อที่ว่าพระพุทธองค์เป็นมนุษย์ธรรมดาคนหนึ่ง) โดยเครื่องสูง หนึ่งชุดจะประกอบไปด้วย ๖-๘ ชิ้น มีลักษณะเป็นแท่งไม้ มีสัญลักษณ์ที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งชาวบ้านเรียกรวมนๆ กันว่า ปัดป้าวจาวมร อาจเทียบได้กับเครื่องราชกกุธภัณฑ์ทางภาคกลาง เพื่อเป็นเครื่องแสดงพระราชอิสริยยศของพระมหากษัตริย์ (เกียรติกอง ศิลปะสนธยานนท์, ๒๕๔๙ : ๘)

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของธัญญ์ฐิตา แดงปะละ (๒๕๕๐) และพระมหาจริยาวินัน (๒๕๔๙) พบว่าเป็นการศึกษาประวัติความเป็นมาและรูปแบบศิลปกรรมทั้งการตกแต่งลวดลายประดับและเทคนิคการสร้างของธรรมาสน์ ซึ่งไม่ได้กล่าวถึงเครื่องสูงโดยตรงแต่จะเกี่ยวเนื่องกันในส่วนของรูปแบบความเชื่อและการใช้งานในพิธีกรรมทางพุทธศาสนา อีกทั้งงานวิจัยของปิยะวดี อภิสุข (๒๕๔๓) ได้กล่าวถึงภาพรวมของเครื่องประกอบพิธีกรรมล้านนาภายในวิหาร

ศึกษาประเภทและประวัติความเป็นมาของเครื่องประกอบพิธีกรรมต่างๆ รวมถึงเครื่องสูงไว้ด้วย ซึ่งงานวิจัยที่ทำการศึกษเกี่ยวกับเครื่องสูงโดยตรงคืองานวิจัยของ จินตนา เมืองเจริญ (๒๕๓๕) กับเสถียรพงษ์ วัณมูล (๒๕๕๕) ซึ่งงานวิจัยของ จินตนา เมืองเจริญ (๒๕๓๕) จะเป็นการศึกษาเครื่องสูงจากหลักฐานโบราณคดี ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๒-๒๐ ทำให้ทราบถึงรูปแบบการใช้และวิวัฒนาการของเครื่องสูงแต่ละประเภทที่พบในประเทศไทยระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๒-๒๐ รวมถึงอิทธิพลและวิวัฒนาการของเครื่องสูงที่พบในประเทศไทยโดยการเปรียบเทียบกับเครื่องสูงที่พบในดินแดนประเทศใกล้เคียง และงานวิจัยของ เสถียรพงษ์ วัณมูล (๒๕๕๕) จะกล่าวถึงคติความเชื่อและรูปแบบศิลปกรรมของเครื่องสูงและอาสนาพระเจ้า

จากการสัมภาษณ์ในการลงพื้นที่ภาคสนามเบื้องต้นพบว่า เครื่องสูงของวัดในพื้นที่อำเภอท่าวังผา และอำเภอบัว จังหวัดน่าน เป็นเครื่องสูงที่ใช้ในศาสนพิธีที่ประดิษฐานในวิหารล้านนาที่สละสลวยข่างล้านนาสร้างขึ้นเพื่อใช้ในการประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนา มีวิวัฒนาการจากความคิดที่ว่าพระพุทธรูปองค์แรกเป็นพระมหากษัตริย์ก่อนจะตรัสรู้เป็นพระพุทธรูป เป็นศาสตราจารย์แสดงให้เห็นถึงปฏิกิริยาของพระองค์ยามเมื่อมีภัยหรือมีมารมาผจญ โดยเปรียบสิ่งเหล่านี้เหมือนเป็นบารมีของพระองค์ในทางรูปธรรม ชาวบ้านจึงสร้างขึ้นเพื่อบูชาพระประธานในวิหารเป็นสำคัญ ซึ่งเปรียบเทียบกับตัวแทนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งเครื่องสูงของวัดในอำเภอท่าวังผา และอำเภอบัว จังหวัดน่านนั้น มีการผสมผสานระหว่างวัดที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ และวัดของคนไทยวน (คนเมือง) จึงทำให้ผู้เขียนสนใจศึกษาเปรียบเทียบถึงความแตกต่างของลักษณะทางศิลปกรรมของวัดในแต่ละพื้นที่ให้เข้าใจมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. ศึกษาลักษณะทางศิลปกรรมของเครื่องสูงที่ปรากฏในวัดในพื้นที่อำเภอท่าวังผา และอำเภอบัว จังหวัดน่าน
๒. ศึกษาบทบาทการใช้งาน และคติความเชื่อที่ปรากฏในเครื่องสูงของวัดในพื้นที่อำเภอท่าวังผา และอำเภอบัว จังหวัดน่าน

วิธีการศึกษา

บทความนี้มุ่งศึกษาประเด็นเรื่องลักษณะทางศิลปกรรม บทบาทการใช้งาน และคติความเชื่อของเครื่องสูงของวัดในพื้นที่อำเภอท่าวังผา และอำเภอบัว จังหวัดน่าน โดยได้รวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับงานหัตถกรรมเครื่องสูง และเก็บข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์จากเจ้าอาวาสวัดและกลุ่มช่างฝีมือหรือสล่า ผู้ที่มีความรู้ความสามารถในเรื่องของการสร้างสรรค์งานศิลปกรรมเครื่องสูง พื้นที่ศึกษาในครั้งนี้ คือ พื้นที่ของวัดในอำเภอท่าวังผา

และอำเภอปัว จังหวัดน่าน จำนวน ๖ แห่ง ซึ่งประกอบไปด้วยวัดไทลื้อ ๓ แห่ง คือ วัดดอนมูล วัดต้นแหลง และวัดร่องแง และวัดไทยวน (คนเมือง) ๓ แห่ง คือ วัดดอนตัน วัดนาเตา และวัดป่าหัด ซึ่งการเลือกพื้นที่ที่มีความหลากหลายของการผสมผสานศิลปกรรมกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งสองนี้ จะทำให้การศึกษาเกี่ยวกับเครื่องสูงมีความน่าสนใจและหลากหลายมากยิ่งขึ้น ช่วงระยะเวลาในการศึกษารวมทั้งสิ้น ๖ เดือน คือ ตั้งแต่เดือนมีนาคม-ตุลาคม ๒๕๖๐

ผลการศึกษา

๑. ประวัติความเป็นมาของเครื่องสูง

ผู้เขียนนำเสนอประวัติความเป็นมาของเครื่องสูง โดยแบ่งได้ตามวิวัฒนาการตั้งแต่การเข้าสู่ประเทศไทย และพื้นที่ล้านนา ดังต่อไปนี้

๑.๑ การเข้ามาของเครื่องสูงในประเทศไทย

การศึกษาเครื่องสูงจากหลักฐานโบราณคดีที่พบในประเทศไทยระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๒-๒๐ น่าจะเป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่า เครื่องสูงที่ปรากฏใช้อยู่ทั่วไปในประเทศไทยและกลุ่มเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีต้นแบบมาจากเครื่องสูงที่ใช้อยู่ในประเทศอินเดีย ที่มีหลักฐานว่า อินเดียใช้เครื่องสูงเพื่อบอกถึงศักดิ์และฐานะของเทพเจ้ากับมนุษย์ ได้แก่ พระพุทธเจ้าและกษัตริย์ เป็นต้น หรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า อินเดียใช้เครื่องสูงเพื่อบอกบอกความสำคัญของผู้นำทางศาสนา และผู้นำทางบ้านเมือง ลักษณะการใช้เครื่องสูงแบบอินเดียนั้นได้ส่งอิทธิพลให้แก่ประเทศไทย และกลุ่มเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยจะปรากฏหลักฐานในงานศิลปกรรมประเภทประติมากรรมเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งในประเทศไทยเป็นที่อยู่ของกลุ่มชนในวัฒนธรรมต่าง ๆ เช่น อาณาจักรทวารวดี, อาณาจักรศรีวิชัย, อาณาจักรลพบุรี, อาณาจักรสุโขทัย และตลอดจนอาณาจักรล้านนา ซึ่งแต่ละกลุ่มชนจะมีแบบวัฒนธรรมเป็นของตนเอง โดยแต่ละประเทศที่ได้รับอิทธิพลจากอินเดียนั้น จะไม่มีการเปลี่ยนแปลงในด้านโครงสร้างคตินิยม แต่จะมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงเฉพาะรูปทรง การประดับตกแต่งและตำแหน่งที่อยู่ของเครื่องสูงแต่ละชิ้น เมื่อใช้ร่วมกันแล้วจะปรากฏการลำดับเครื่องสูงแต่ละชิ้นแตกต่างกัน (จินตนา เมืองเจริญ, ๒๕๓๕ : ๗)

เครื่องสูงที่พบในประเทศไทยระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๒-๒๐ ปรากฏหลักฐานทั้งในเอกสารโบราณและโบราณวัตถุซึ่งมีรูปแบบการนำมาใช้และรูปลักษณะที่ต่อเนื่องกันมาตลอดระยะเวลา ตั้งแต่สมัยเริ่มแรกที่ปรากฏในประเทศไทย การศึกษาเพื่อให้เกิดความเข้าใจในวิวัฒนาการของเครื่องสูง ซึ่งน่าจะเป็นอารยธรรมอย่างหนึ่งที่ฝังลึกในขนบธรรมเนียมประเพณี ความนิยมของคนไทย ถ้าพิจารณาในทางรูปลักษณะของศิลปวัตถุก็น่าจะได้มีการพัฒนาตั้งแต่สมัยแรกเริ่มต่อเนื่องมานานกว่าพันปี โดยหลักฐานที่พบในระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๒-๒๐ มีจำนวน ๕ ชนิด คือ จัตร, จามร, บังแทรก, บังสุริย์ และพัดโบก ซึ่งแต่ละอย่างมีรูปทรงที่พัฒนามาจากเครื่องสูงต้นแบบ คือ จากประเทศอินเดียและบางชิ้นอาจมีรูปลักษณะที่เชื่อว่าเป็นต้นเค้าของเครื่องสูงแบบไทยโดยเฉพาะ

เครื่องสูงเนื่องในงานพุทธศาสนานั้น เริ่มมีมาตั้งแต่สมัยทวารวดีและยังคงใช้สืบเนื่องปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดในสมัยอาณาจักรล้านนาจนมาถึงปัจจุบัน โดยเครื่องสูงของล้านนาในอดีตน่าจะเป็นการริเริ่มใช้ที่ดินแดนของตน ซึ่งเปลี่ยนหน้าที่การใช้งานเนื่องในสถาบันพระมหากษัตริย์ในการประดับพระเกียรติยศ กลายมาเป็นเครื่องประกอบในพิธีกรรมทางพุทธศาสนาในปัจจุบันแทนพิจารณาจากในสมัยพญามังรายเมื่อคราวที่พระองค์ทรงพยายามรวบรวมเมืองต่าง ๆ ไว้ในอำนาจของเมืองเงินยาง โดยอ้างสิทธิที่พระองค์สืบเชื้อสายโดยตรงจากลาวจกและพระองค์ได้รับน้ำมูรธาภิเษก และได้เครื่องราชาภิเษกเป็นต้นว่า ดาบไชย หอก และมีดสะหรีกัญไชย จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นว่าเครื่องราชาภิเษกของพญามังรายนั้นมีดาบและหอก ซึ่งก็ถือว่าเป็นสิ่งที่ประกอบเครื่องสูงของล้านนาปัจจุบันร่วมอยู่ด้วย

๑.๒ ที่มาของเครื่องสูงในล้านนา

จากข้อมูลข้างต้นที่อ้างมาแสดงให้เห็นถึงการประดิษฐ์เครื่องสูงใช้งานเนื่องในสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นหลัก ซึ่งในสมัยต่อมานั้นอาจมีการสืบเนื่องหน้าที่ของชิ้นงานนี้อยู่ก็เป็นได้ ดังปรากฏหลักฐานเมื่อมีการขุดค้นทางโบราณคดีตามเจดีย์ในวัดต่าง ๆ ในเขตท้องที่อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ ได้พบโบราณวัตถุที่มีค่าโดยเฉพาะเจดีย์ที่เชื่อว่าบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ภายในพบแบบจำลองเครื่องราชกกุธภัณฑ์ซึ่งเชื่อว่าเป็นแบบของล้านนารวมอยู่ด้วย ซึ่งสร้างเป็นคู่ประดับติดอยู่กับบัลลังก์ จากด้านหน้าไปด้านหลัง คือ ฉลองพระบาท พัดใบตาล บังสุริย์ แฉ และฉัตร และเมื่อพิจารณาร่วมกับวัตถุชิ้นอื่น ๆ บางชิ้นมีบันทึกบอกเวลาการสร้างไว้ จึงประมาณอายุของเครื่องราชกกุธภัณฑ์เหล่านี้ว่าสร้างขึ้นประมาณพุทธศตวรรษที่ ๒๒ และผู้ที่ถวายชิ้นงานดังกล่าวคือกษัตริย์ผู้ครองเมืองเชียงใหม่ ถึงแม้ว่าในช่วงเวลานั้นเป็นช่วงหลัง พุทธศักราช ๒๑๐๑ (ต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๒) อันเป็นเวลาในเมืองเชียงใหม่ยอมขึ้นกับพม่าแล้วก็ตาม เมื่อพิจารณาจากหลักฐานศิลปกรรมข้างต้นหากนำมาเปรียบเทียบกับเครื่องสูงล้านนาในปัจจุบันก็จะพบว่ามีความคล้ายคลึงกันในบางประเภท รวมถึงนำมาใช้ในงานพุทธศาสนา ณ ช่วงเวลานั้นแล้ว การค้นพบครั้งนี้จึงแสดงให้เห็นว่าเครื่องสูงล้านนาคือเป็นองค์ประกอบในเครื่องราชกกุธภัณฑ์มาก่อน และต่อมาจึงได้มีการปรับเปลี่ยนแบบรวมถึงหน้าที่ไปตามกาลเวลาและสภาพการณ์แวดล้อมจนกลายมาเป็นชิ้นงานปัจจุบัน (พิเศษ เจียจันทร์พงษ์, ๒๕๔๕ : ๕๘)

อนึ่งเครื่องสูงในสมัยอาณาจักรล้านนานั้นได้บ่งบอกถึงความสำคัญของชิ้นงานต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ในอดีตประกอบกับในบางโอกาสก็ใช้งานเนื่องในสถาบันพระพุทธศาสนาอย่างเห็นได้ชัดกระทั่งคงไว้มาถึงทุกวันนี้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่ากษัตริย์ของล้านนาในอดีตให้ความสำคัญต่อการเคารพพระพุทธรูปและศาสนสถานอันสมควรแก่การบูชาให้เทียบเท่ากับฐานะของพระองค์เช่นกัน แต่ในเวลาต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงจัดอาณาจักรล้านนาให้กลายเป็นเขตการปกครองของมณฑลพายัพ และเป็นจังหวัดในภาคเหนือส่วนหนึ่งของประเทศไทยตามลำดับ ทำให้ฐานะบรรดาศักดิ์มีความมีอำนาจของเจ้าผู้ปกครองทางเหนือได้ลดบทบาทลงตั้งแต่นั้นหากจะคงไว้ก็เพียงการดำรงเชื้อสายทางชาติกำเนิดของตระกูลตน ประกอบกับ

การมีลัทธิใช้เครื่องสูงก็จำกัดอยู่เฉพาะผู้มีวรรณะกษัตริย์และพระราชวงศ์ชั้นสูงตามข้อกำหนดทางภาคกลาง ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ธรรมเนียมในการใช้เครื่องสูงของล้านนามีการปรับเปลี่ยนไปตามสภาพการณ์ข้างต้น และกลายฐานะมาเป็นเครื่องประกอบพิธีกรรมการอบรมสมโภชพระพุทธรเจ้าในปัจจุบันเท่านั้น

จากการหลักฐานเครื่องสูงที่วัดบุญยืน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน เมื่อเทียบปีการสร้างวัดแห่งนี้ในปีปัจจุบันคือพุทธศักราช ๒๓๔๐ และนับได้ว่าเป็นวัดที่เก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ของเมืองน่านวัดหนึ่ง อีกทั้งภายในวิหารแห่งนี้ก็ปรากฏเครื่องสูงจำนวน ๒ ชุดตั้งไว้ที่ด้านข้างพระประธาน มีอายุราวปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๔ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๕ แสดงให้เห็นว่าอิทธิพลของเครื่องสูงทางล้านนามาปรากฏที่เมืองน่านนับตั้งแต่นั้น ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นรวมกับการสร้างวัดเพื่อใช้ในการอบรมพิธีสมโภชพระพุทธรเจ้าและพระวิหารดังกล่าว โดยความนิยมในการสร้างเครื่องสูงอาจเริ่มที่อำเภอเวียงสา ณ ช่วงเวลานั้น ซึ่งพิจารณาจากหลักฐานทางลายลักษณ์อักษรที่บันทึกไว้และชิ้นงานที่เหลืออยู่ และอาจส่งต่อไปยังตามวัดต่าง ๆ รวมถึงในเขตพื้นที่ที่ชาวไทลื้ออาศัยอยู่โดยผ่านทางพุทธศาสนิกชนที่ไปทำกิจทางศาสนาที่วัด (นุชชिरา สมุทรประภูต, ๒๕๔๖ : ๒๐-๒๔)

๒. รูปแบบศิลปกรรมเครื่องสูงของวัดในอำเภอท่าวังผา และอำเภอปัว จังหวัดน่าน

ผู้เขียนได้ศึกษาเครื่องสูงในพื้นที่ของวัดในอำเภอท่าวังผา และอำเภอปัว จังหวัดน่าน จำนวนทั้งหมด ๖ วัด ซึ่งประกอบไปด้วยวัดไทลื้อ ๓ แห่ง ได้แก่ วัดดอนมูล วัดต้นแหลง และวัดร่องแง นอกจากนี้ ยังมีวัดไทยวน (คนเมือง) ๓ แห่ง ได้แก่ วัดดอนตัน วัดนาเตา และวัดป่าหัด จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบรูปแบบศิลปกรรมของเครื่องสูงทั้ง ๒ แบบ สามารถแบ่งการพิจารณาตามประเภทของเครื่องสูงได้ ดังนี้

๒.๑ พัดค้ำ ลักษณะของพัดค้ำซึ่งพบในวัดวัดดอนมูล (ภาพที่ ๑) และวัดต้นแหลง (ภาพที่ ๒) มีความคล้ายคลึงกับพัดค้ำทางล้านนา คือ มีลักษณะเป็นรูปหัวนาคค้ายพัด ปลายเป็นลอนรูปช้อย รวมถึงมีการเขียนลายประดิษฐ์เช่นเดียวกัน (สมจิต นันทิศ, สัมภาษณ์, ๔ ตุลาคม ๒๕๖๐)

ภาพที่ ๑ พัดค้ำ วัดดอนมูล

ภาพที่ ๒ พัดค้ำ วัดต้นแหลง

๒.๒ แส้ ลักษณะแส้ที่พบในวัดต้นแหลง มีลักษณะเป็นหัวพญานาคอ้าปากและประดับพู่ (ภาพที่ ๓) ซึ่งรูปแบบดังกล่าวมีความคล้ายคลึงกับแส้ของทางวัดไทยวน (คนเมือง) คือ แส้ของวัดป่าหัด (ภาพที่ ๔) ซึ่งมีการประดับพู่ที่ปากพญานาคเช่นเดียวกัน แต่แส้ที่พบในวัดต้นแหลงนั้นพู่ทำมาจากเส้นผมผู้หญิง ซึ่งผู้หญิงชาวล้านนาในสมัยก่อนนิยมไว้ผมยาวและตัดเพื่อนำมาใช้บูชาพระธาตุหรือบูชาของสูง ส่วนพู่ที่ประดับปากนาคของแส้วัดป่าหัดนั้นไม่สามารถระบุได้ จึงไม่สามารถวิเคราะห์ความสัมพันธ์ได้ ทั้งนี้ ลักษณะหลัก คือ หัวพญานาคก็ยังคงปรากฏในลักษณะเดียวกันอย่างเด่นชัด (พระครูนนทโชติวัฒน์, สมจิต นันทิต และศิลปชัย อุ๋นใจ, สัมภาษณ์, ๕ ตุลาคม ๒๕๖๐)

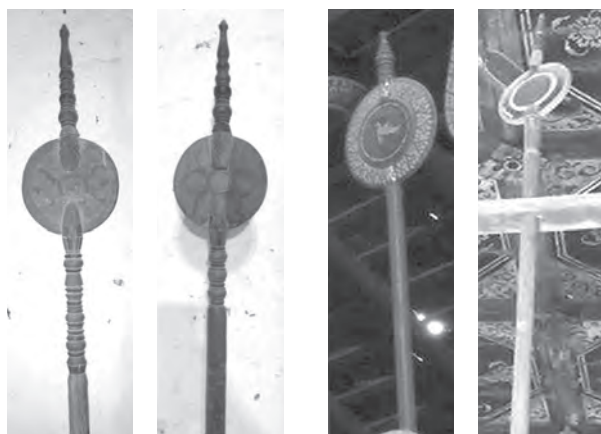
ภาพที่ ๓ แส้ วัดต้นแหลง

ภาพที่ ๔ แส้ วัดป่าหัด

๒.๓ บังวัน ลักษณะบังวันที่พบที่วัดไทลื้อทั้ง ๓ แห่ง (ภาพที่ ๕) คือ วัดดอนมูล วัดต้นแหลง และวัดร้องแง เมื่อนำไปเทียบเปรียบกับบังวันของวัดไทยวนหรือคนเมือง (ภาพที่ ๖) พบว่ามีความคล้ายคลึงของโครงสร้างที่คล้ายพัด มีรูปร่างแบนกลมต่อด้วยยอดแหลม มีการเขียนลายคล้ายกลีบดอกไม้วางในพื้นในส่วนกลาง แต่แตกต่างกันที่ยอดแหลมของทางวัดไทยวน (คนเมือง) ซึ่งมีการเขียนลายคล้ายกลีบดอกไม้วางซ้อนกัน สำหรับยอดของบังวันที่จังหวัดน่าน ส่วนใหญ่นิยมทำเป็นลอนแหลมซึ่งเป็นความถนัดของช่างในพื้นที่นี้ นอกจากนี้บังวันที่วัดต้นแหลงก็มีเอกลักษณ์ในการเขียนรูปสัตว์ คือ นกยูงและกระต่ายอันเป็นสัญลักษณ์ของพระอาทิตย์และพระจันทร์ อาจเป็นการสื่อให้เห็นความหมายคำเรียกของชิ้นงานนี้ที่เรียกว่า บังวัน หมายถึง บังดวงตะวัน จนเกิดการเขียนลายดังกล่าวขึ้นมา รวมถึงมีการแต้มจุดสีที่น่าจะใช้แทนการเขียนลายประดิษฐ์ของวัดร้องแง ซึ่งช่างในท้องถิ่นอาจไม่ถนัดในการทำลายดังกล่าวแล้ว (สมจิต นันทิต และศิลปชัย อุ๋นใจ, สัมภาษณ์, ๔ ตุลาคม ๒๕๖๐)

ภาพที่ ๕ บังวนของวัดไทลื้อ ได้แก่ วัดดอนมูล วัดต้นแหลง และวัดร้องแง ตามลำดับ

ภาพที่ ๖ บังวนของวัดไทยยวน (คนเมือง) ได้แก่ วัดดอนตัน วัดนาเตา อำเภอท่าวังผา และวัดป่าหัด ตามลำดับ

๒.๔ หลักปักดอกไม้ม ซึ่งเป็นของวัดดอนมูล (ภาพที่ ๗) และวัดร้องแง (ภาพที่ ๘) น่าจะคลี่คลายมาจากพุ่มดอกไม้เงินดอกไม้ทองของล้านนา ส่วนฐานมีความคล้ายคลึงกัน มีการทำเป็นกลีบดอกไม้ประดับตามส่วนสูงขึ้นไปถึงยอด แต่ต่างกันในส่วนของการรายละเอียด โดยหลักปักดอกไม้ ซึ่งพบที่วัดดอนมูลทำเป็นรูปหวนาคและมีการทำหลักไม้นยาวเรียว ๒ ชั้น โผล่พ้นจากฐาน ซึ่งอาจเป็นความนิยมของช่างท้องถิ่นที่สร้างขึ้นในลักษณะดังกล่าวเพื่อเอื้อประโยชน์ในการปักดอกไม้สดของชาวบ้านที่มาวัด (พระครูนนทโชติวัฒน์, สัมภาษณ์, ๕ ตุลาคม ๒๕๖๐)

ภาพที่ ๗ หลักปักดอกไม้ วัดดอนมูล

ภาพที่ ๘ หลักปักดอกไม้ วัดร่องแง

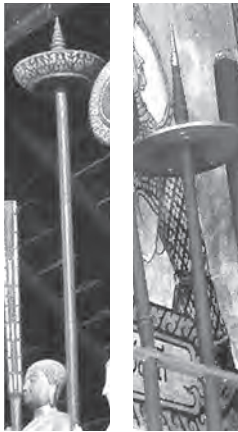
๒.๕ จัตร ลักษณะของจัตรหรือพระกลด ของวัดดอนมูล (ภาพที่ ๙) และวัดร่องแง (ภาพที่ ๑๐) มีความใกล้เคียงกับจัตรของล้านนาที่นิยมทำเป็นชั้นเดียว มีลักษณะคล้ายหมวกมียอดแหลม แต่ก็ยังมีส่วนน้อยที่ยังปรากฏจัตรที่มี ๓ ชั้น ซึ่งเป็นอิทธิพลที่ได้รับมาจากทางภาคกลาง คือ ที่วัดดอนตัน (ภาพที่ ๑๑) ปรากฏอยู่ ๑ ชั้น ช่างในอดีตน่าจะสร้างขึ้นเพื่อความแตกต่างหลากหลายของจัตร โดยส่วนมากจะต่างกันไปตลอดเลย เช่น ที่วัดต้นแหลง (ภาพที่ ๑๒) มีการเขียนลายกระจัง ซึ่งอาจเป็นเจตนาของช่างที่สร้างลวดลายดังกล่าวให้เข้ากับชุดเครื่องสูงของวัด ซึ่งเครื่องสูงส่วนใหญ่ที่วัดต้นแหลงนี้นิยมแต่งลวดลาย สำหรับจัตรของทางวัดไท-ยวน (คนเมือง) มีการตกแต่งลวดลายอยู่บ้างแต่ไม่มากนัก (สมบูรณ์ เนตรทิพย์ และสมจิต นันทิศ, สัมภาษณ์, ๕ ตุลาคม ๒๕๖๐)

ภาพที่ ๙ จัตร วัดดอนมูล

ภาพที่ ๑๐ จัตร วัดร่องแง

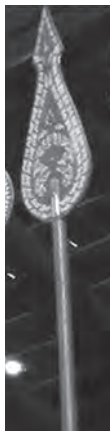

ภาพที่ ๑๑ ฉัตร วัดตันแหลง

ภาพที่ ๑๒ ฉัตร วัดดอนตัน

๒.๖ จาวมรหรือจามร ของวัดตันแหลง (ภาพที่ ๑๓) มีลักษณะคล้ายคลึงกับของทางวัดไทยวน (คนเมือง) คือ วัดป่าหัด (ภาพที่ ๑๔) ที่มีลักษณะคล้ายพัด แบบกลม ยอดแหลม มีสองลอน โดยนิยมเขียนลวดลายพรรณพฤกษาในเครื่องสูงขึ้นดังกล่าวเช่นเดียวกัน (สมจิต นันทิศ, สัมภาษณ์, ๔ ตุลาคม ๒๕๖๐)

ภาพที่ ๑๓ จาวมรหรือจามร วัดตันแหลง

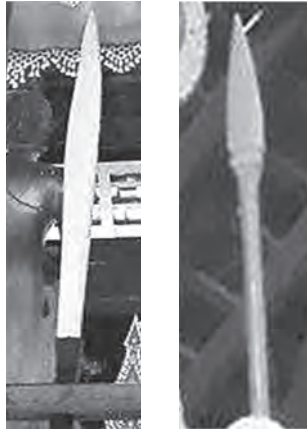

ภาพที่ ๑๔ จาวมร หรือจามร วัดป่าหัด

๒.๗ หอกและพระขรรค์ ในที่นี้จะได้กล่าวถึงเครื่องสูงทั้งสองสิ่งนี้รวมกัน เนื่องจากหอกในความหมายของล้านนานั้นเรียกรวมไปกับพระแสงขรรค์ โดยหมายถึงสิ่งที่มีลักษณะของดาบปลายแหลมยาว ซึ่งหอกของวัดไทลื้อ คือ วัดตันแหลง (ภาพที่ ๑๕) ก็มีความคล้ายคลึงบางประการกับล้านนา แต่แตกต่างที่ตัวหอกแผ่กว้างและปลายไม่แหลมเท่าของล้านนา ส่วนพระขรรค์นั้น

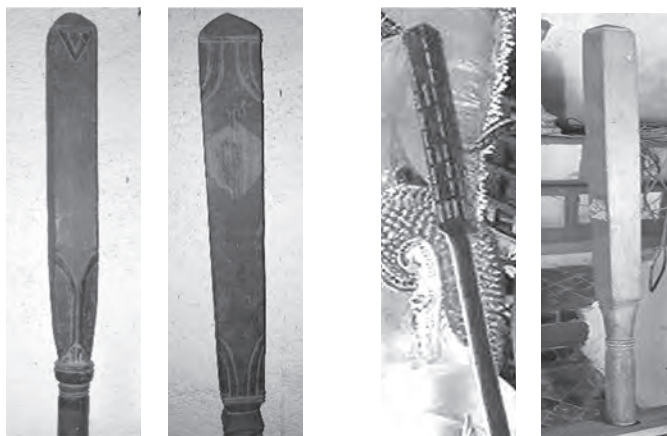

มีรูปแบบเหมือนกับของล้านนาทั้งหมด อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันวัดไทยวน (คนเมือง) ในจังหวัดน่าน มักจะไม่ค่อยปรากฏหอกและพระขรรค์แล้ว (พระครูนนทโชติวัฒน์, สัมภาษณ์, ๔ ตุลาคม ๒๕๖๐)

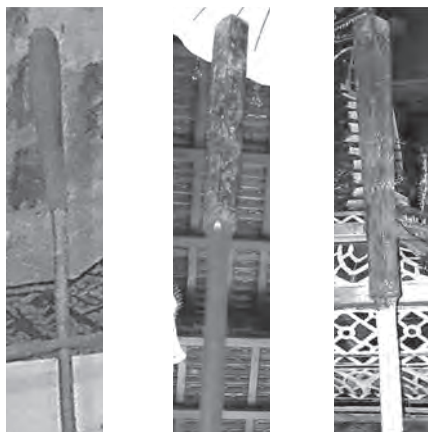
ภาพที่ ๑๕ หอกและพระขรรค์ วัดตันแหง

๒.๘ ไม้วา ลักษณะของไม้วาที่วัดไทลื้อ (ภาพที่ ๑๖) ได้แก่ วัดดอนมูล วัดตันแหง และวัดร่องแง พบว่ามีความคล้ายคลึงกับของวัดไทยวน (คนเมือง) คือ มีรูปทรงเป็นเหลี่ยม ซึ่งมีทั้งปลายมน ปลายแหลม แต่ส่วนใหญ่ไม้วาของวัดไทลื้อมักจะมีลักษณะปลายแหลม นอกจากนี้ ก็มีการเขียนลวดลายไว้ที่โคนเช่นกัน อีกทั้งมีการเขียนลายไปปลายอีกด้วย ดังเช่นไม้วาที่วัดตันแหง เปรียบเทียบกับไม้วาของวัดไทยวน (คนเมือง) คือ วัดดอนตัน วัดนาเตา และวัดป่าหัด (ภาพที่ ๑๗) โดยพบว่าที่วัดตันแหงมีการเขียนลายไปปลายยาวกว่า (สมบุญ เนตรทิพย์, สัมภาษณ์, ๕ ตุลาคม ๒๕๖๐)

ภาพที่ ๑๖ ไม้วาของวัดไทลื้อ ได้แก่ วัดดอนมูล วัดตันแหง และวัดร่องแง ตามลำดับ

ภาพที่ ๑๗ ไม้วาของวัดไทยยวน (คนเมือง) ได้แก่ วัดดอนตัน วัดนาเตา และวัดป่าหัด ตามลำดับ

จากการพิจารณาเปรียบเทียบลักษณะรูปแบบของเครื่องสูงในวัดไทลื้อ และวัดไทยยวน (คนเมือง) ทั้ง ๖ แห่ง ที่สามารถสรุปได้ว่ารูปแบบหลักมีความคล้ายคลึงกัน แต่มีความแตกต่างในส่วนของการรายละเอียด ซึ่งเนื่องมาจากความคุ้นเคยและความนิยมของช่างท้องถิ่นที่สร้างสรรค์ชิ้นงานให้ออกมาในรูปแบบของตน โดยยังคงยึดต้นแบบเป็นหลักและนำมาประยุกต์ตามแนวความคิดเชื่อมต่อพื้นที่ที่ต้นอาศัยอยู่ รวมถึงชุมชนให้เกิดความเหมาะสมจนปรากฏยังคงพบเห็นเครื่องสูงจนถึงปัจจุบัน

๓. บทบาทการใช้งานและคติความเชื่อของเครื่องสูงของวัดในอำเภอท่าวังผาและอำเภอบัว จังหวัดน่าน

๓.๑ บทบาทการใช้งานของเครื่องสูง

แรกเริ่มเดิมที ในขบวนพระราชพิธีราชาภิเษกที่มีความยิ่งใหญ่ตระการตา สื่อความหมายว่าไม่ได้เป็นขบวนธรรมดา หากแต่เป็นการแสดงถึงพระเกียรติยศของเจ้าฟ้าพระมหากษัตริย์ที่กำลังจะขึ้นครองราชสมบัติ ที่ผู้คนให้ความเคารพยกย่อง ภายในขบวนมีพลทหารมากมายต่างถือสิ่งของประกอบขบวน แบกยวดยานพระที่นั่ง เครื่องราชูปโภค เครื่องประโคมแห่ และเครื่องสูง ในพระราชพิธีนี้จะมีสิ่งสัญลักษณ์ที่ใช้ประกอบการราชาภิเษกตามประเพณีพิธีพราหมณ์อย่างสมบูรณ์ โดยการถวายเครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์ ซึ่งมีความหมายอันเป็นมงคล แสดงถึงคติเทวราชาพระมหากษัตริย์ผู้ทรงฤทธานุภาพเสด็จลงมาเพื่อปราบทุกข์เข็ญแก่มนุษย์ โดยเครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์ ประกอบไปด้วย

- ๑) พระมหาพิชัยมงกุฎ คือ สัญลักษณ์แห่งยอดคน ประมุขของแผ่นดิน
- ๒) พระแสงขรรค์ชัยศรี คือ สัญลักษณ์แห่งความกล้าหาญทรงไว้พระราชอำนาจและอาญาสิทธิ์

- ๓) ธารพระกร คือ สัญลักษณ์แห่งการทรงพระชนมายุยั่งยืนนาน และพระสติปัญญา
- ๔) วาลวิชนี คือ สัญลักษณ์แห่งความอยู่เย็นเป็นสุข และทรงปิดเป่าพองภัย
- ๕) ฉลองพระบาทเชิงงอน คือ สัญลักษณ์แห่งการทรงไว้ซึ่งพระบรมเดชานุภาพในทุกแห่งหนที่ทรงประทับพระบาทย่างไป

นอกเหนือจากเครื่องสูงจะเป็นสิ่งที่แสดงถึงพระอิสริยยศและเกียรติยศของพระมหากษัตริย์แล้ว เครื่องสูงยังมีความสำคัญต่อสถาบันพระพุทธานุภาพที่เกี่ยวเนื่องกับพระพุทธรูป ซึ่งจะได้เห็นได้จากการพบเครื่องสูงคู่กับภาพพุทธประวัตินับแต่อดีตมา จึงแสดงให้เห็นชัดเจนว่างานศิลปกรรมประเภทนี้นอกจากใช้ในสถาบันพระมหากษัตริย์แล้วในสถาบันพระพุทธานุภาพก็ยังมีบทบาทเสมือนเป็นเครื่องประดับยศของพระพุทธรูปเจ้าเจกเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคเหนือของไทยซึ่งเคยเป็นอาณาจักรล้านนามาแต่เดิมก็ยังคงรักษาเครื่องสูงที่ใช้สำหรับงานพระพุทธานุภาพมาจนถึงทุกวันนี้ แม้กระทั่งภายในวิหารของชาวไทลื้อก็ปรากฏให้เห็นอีกด้วย

ในส่วนของบทบาทการใช้งานของเครื่องสูงที่อยู่ในวิหารล้านนานั้น มักจะนำเครื่องสูงมาใช้ประกอบพิธีกรรมทางพุทธานุภาพ นั่นก็คือ พิธีบรมสมโภชพระพุทธรูป หรือพิธีบูชาพระเจ้า ซึ่งประเพณีนี้พบในล้านนา ตามความเชื่อโบราณว่า เนื่องจากพระพุทธรูปซึ่งอยู่ในวรรณะกษัตริย์และถือเป็นกษัตริย์แห่งทางธรรม จึงสร้างเครื่องสูงมาเพื่อประดับพระเกียรติและแสดงถึงความเป็นกษัตริย์เสมือนสัญลักษณ์ให้ระลึกถึงพระพุทธรูปและยกย่องฐานะพระพุทธรูป (นุชชิรา สมุทรประภฏ, ๒๕๔๖ : ๑๘; ทูล ธรรมลังกา, สัมภาษณ์, ๖ ตุลาคม ๒๕๖๐)

๓.๒ คติความเชื่อที่มีต่อเครื่องสูง

เครื่องสูงแบบล้านนา ที่มักเรียกว่า พัดข้าวจาวมร หรือเรียกว่า พัดข้าวจาวมร นี้มักใช้ในการประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธานุภาพ มีลักษณะเฉพาะตัวรวมกันเป็นหมวดหมู่ซึ่งมีอยู่หลายชิ้น มักจะปักวางบนฐานเสียบที่ทำด้วยไม้ตั้งอยู่หน้าพระประธานในวิหาร ถ้ามี ๒ ชุด จะนิยมตั้งไว้ซ้ายและขวาขององค์พระประธาน เป็นเครื่องสัญลักษณ์มีหน้าที่แสดงถึงการยกย่องฐานะพระพุทธรูปให้เกิดสภาวะแห่งความศักดิ์สิทธิ์ ความขลังและความน่าเลื่อมใส นอกจากนี้ยังใช้กับพิธีแห่ศพของพระผู้ใหญ่อีกด้วย

ชาวไทลื้อนั้นนับถือพุทธานุภาพและผีสงเทวดาควบคู่กันไป หากกลุ่มชนนี้ก็ยังมีการสร้างเครื่องสูงประดับไว้บริเวณข้างพระประธานภายในวิหาร จากการที่ได้ไปลงพื้นที่เก็บข้อมูลพบว่าเครื่องสูงนี้ชาวบ้านมักนิยมเรียกว่า “พัดข้าวจาวมร” บ้างก็เรียก “เครื่องบูชาพระเจ้า” ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นเครื่องประดับยศของพระพุทธรูปเจ้าควบคู่กับเป็นอาวุธของพระพุทธรูปเจ้าในชุดเดียวกัน โดยเครื่องสูงที่พบภายในวิหารของวัดไทลื้อนี้มีรูปแบบคล้ายคลึงกับเครื่องสูงของวัดไทยวน (คนเมือง) แต่ก็มีบางชิ้นที่แตกต่างกันไป ดังที่ได้กล่าวไปในหัวที่ผ่านมา ในส่วนของจำนวนชิ้นก็ไม่แน่นอนนัก มีตั้งแต่ ๖-๘ ชิ้น ซึ่งชิ้นที่พบเห็นเสมอในชุดเครื่องสูง คือ กลด, แฉ่, พัดโบก, ไม้ว่า, หอก และจาวมร (ต้น จันต๊ะยศ และสมัย อ่องคำ, สัมภาษณ์, ๖ ตุลาคม ๒๕๖๐)

สรุปผลการศึกษา

การศึกษาเครื่องสูงในพื้นที่อำเภอท่าวังผา และอำเภอบัว จังหวัดน่าน จำนวนทั้งหมด ๖ แห่ง ซึ่งประกอบไปด้วยวัดไทลื้อ ๓ แห่ง คือวัดดอนมูล วัดต้นแหลง และวัดร้องแง และวัดไทยวน (คนเมือง) ๓ แห่ง คือวัดดอนตัน วัดนาเตา และวัดป่าหัด พบว่าลักษณะทางศิลปกรรมของเครื่องสูงทุกชิ้นในแต่ละวัด ล้วนมีรูปแบบหลักในการสร้างที่คล้ายคลึงกันแต่แตกต่างกันส่วนของรายละเอียด เนื่องมาจากความคุ้นเคยและความนิยมของช่างท้องถิ่นที่สร้างสรรค์ชิ้นงานให้ออกมาในรูปแบบของตน โดยยังคงยึดต้นแบบเป็นหลักและนำมาประยุกต์ตามแนวคิดความเชื่อต่อพื้นที่ที่ตนอาศัยอยู่ รวมถึงชุมชนให้เกิดความเหมาะสมจนปรากฏยังคงพบเห็นเครื่องสูงจนถึงปัจจุบัน

จำนวนชิ้นที่ปรากฏอยู่ในวิหารของแต่ละวัดนั้นไม่มีจำนวนที่แน่นอน มักจะมี ๖-๘ ชิ้นด้วยกัน รูปแบบงานศิลปกรรมของเครื่องสูงในแต่ละวัดมีความเหมือนความต่างที่หลากหลาย โดยพบเครื่องสูงที่อยู่รวมภายในชุดเดียวกัน ประกอบด้วย พัดคำว, แล้, ฉัตร หรือพระกลด บังวัน, หลักปักดอกไม้, จาวมร, หอก และพระแสงขรรค์ ชิ้นงานแทบทั้งหมดล้วนสร้างด้วยไม้และนิยมปักไว้บนฐานที่ทำด้วยไม้เช่นเดียวกัน ส่วนใหญ่เครื่องสูงของวัดกรณีศึกษานี้นิยมสร้างเครื่องสูงบางชิ้นเป็นองค์ประกอบหลักเสมอ อาทิ พัดคำว, ฉัตร, แล้ และบังวัน ทั้งนี้อาจเพราะว่าเป็นระเบียบตามความเข้าใจและความคุ้นเคยของช่างท้องถิ่นในแต่ละวัด

ในปัจจุบันนี้เครื่องสูงถูกลดบทบาทลงจากพิธีกรรมทางพุทธศาสนาไปมาก ทำให้ขาดการดูแลจนเกิดความชำรุดทรุดโทรมและเกิดความเสียหายในงานศิลปกรรม จากการสำรวจในบางพื้นที่พบว่าการซ่อมแซมปรับเปลี่ยนสภาพให้ดูใหม่ยิ่งขึ้น โดยบางแห่งมีการซ่อมแซมด้วยการนำสีสมัยใหม่มาทาทับตัวงาน ทั้งหมดนี้ก็เพราะว่าการเก็บรักษาที่ขาดความเข้าใจในหลักการอนุรักษ์ อีกทั้งยังทำให้วัสดุและเทคนิคการตกแต่งถูกทำลายอีกด้วย นอกจากนี้ยังพบว่าฝีมือของช่างปัจจุบันนี้มีความประณีตและละเอียดอ่อนไม่เหมือนช่างในอดีต อาจจะเป็นเพราะปัจจุบันนี้วัสดุธรรมชาติได้หายากขึ้นและมีจำนวนจำกัด ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงทั้งขนาดที่สร้างและลักษณะการตกแต่ง

ในส่วนของบทบาทการใช้งานและคติความเชื่อของเครื่องสูงของพื้นที่ศึกษา มีรูปแบบเช่นเดียวกัน คือ มีบทบาทการใช้งานตามคติเดิมของล้านนา ซึ่งใช้เป็นเครื่องประกอบในพิธีบรมสมโภชพระพุทธรูปหรือบวชพระเจ้าเป็นหลัก นอกจากนี้ เมื่อเครื่องสูงถูกนำมาใช้ในวิหารบทบาทเดิมจึงมีการปรับเปลี่ยนกลายมาเป็นเครื่องบูชาพระพุทธรูปประเภทหนึ่งเท่านั้น ดังที่เห็นปรากฏอยู่ในวิหารของวัดเช่นทุกวันนี้ เครื่องสูงเป็นงานประณีตศิลป์ที่มีความเกี่ยวเนื่องกับพระพุทธรูปซึ่งเป็นสถาบันหลักอันเป็นแหล่งที่พึ่งทางจิตใจของชาวล้านนา ทั้งความศรัทธาในเรื่องของการสร้างเครื่องสูงที่มีความเชื่อว่าจะมีอานิสงส์ผลบุญในภายภาคหน้า เพราะในปัจจุบันจากที่ได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลในบางวัดมีศรัทธาญาติโยมที่ค่อนข้างมีฐานะนำเครื่องสูงมาถวาย โดยต้องมีการคัดสรรหาไม้ชั้นดีมีราคาและใช้ช่างฝีมือชั้นสูงในการเขียนลายให้มีความสวยงามวิจิตรบรรจงเป็นอย่างมาก

จากข้างต้นจะเห็นว่าการสร้างสรรค์งานเครื่องสูงมักมีความเกี่ยวข้องกับทุนทรัพย์ ไม่ว่าจะเป็นการแสดงฐานันดรศักดิ์ของผู้สร้างถวายหรือจะสะท้อนถึงความศรัทธาอย่างแรงกล้าอีกทั้งความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตของชาวล้านนากับพุทธศาสนาก็ไม่ได้เข้มข้นเหมือนในอดีต เครื่องสูงของวัดกรณีศึกษาปัจจุบันนี้ส่วนใหญ่อยู่ในสภาพที่ขาดการดูแลและเอาใจใส่เท่าที่ควร ทั้งการเก็บรักษา และการใช้งานจริงในพิธีกรรม จึงทำให้เครื่องสูงในปัจจุบันนี้กำลังจะสูญหายไปจากวัฒนธรรมล้านนา เพราะไม่มีการใช้งานในพิธีกรรมและไม่เป็นที่รู้จักกับคนทั่วไปแม้กระทั่งพระสงฆ์เอง จึงเป็นสิ่งที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ รักษา และรื้อฟื้นให้มีการกลับมาใช้งานในสังคมล้านนาสืบไป

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- เกียรติก้อง ศิลปสนธยานนท์. (๒๕๔๙). **การศึกษาศิลปกรรมเครื่องสูงและอาสนาพระเจ้าในเขตอำเภอ เมือง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศิลปะไทย), เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- จินตนา เมืองเจริญ. (๒๕๓๕). **การศึกษาเรื่องเครื่องสูงจากหลักฐานทางโบราณคดีตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๒-๒๐**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (โบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์), กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร. สืบค้นจาก <http://tdc.thailis.or.th/tdc/>
- ปิยะวดี อภิสุข. (๒๕๔๓). **เครื่องประกอบพิธีกรรมล้านนากายในวิหาร ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศิลปะไทย), เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พระมหาจรัญ ยาวินัน. (๒๕๔๙). **ธรรมาสันพื้นเมืองล้านนาในจังหวัดลำปาง**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศิลปะไทย), เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พิเศษ เจียจันทร์พงษ์. ของขึ้นเอกในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เครื่องราชกกุธภัณฑ์ล้านนา. **นิตยสารศิลปากร**, ๔๕(๓), ๘.
- ยุพร แสงทักษิณ. (๒๕๔๕). **เครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์และเครื่องสูง**. กรุงเทพฯ : องค์การค้าคุรุสภา.
- เสถียรพงษ์ วัจมูล. (๒๕๕๕). **รูปแบบศิลปกรรมเครื่องสูงและอาสนาพระเจ้าในเขตอำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศิลปะไทย), เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สัมภาษณ์

ต้น จันทะยศ, สัมภาษณ์, ๖ ตุลาคม ๒๕๖๐.

ทูล ธรรมลังกา, สัมภาษณ์, ๖ ตุลาคม ๒๕๖๐.

พระครูนนทโชติวัฒน์, สัมภาษณ์, ๔ ตุลาคม ๒๕๖๐; ๕ ตุลาคม ๒๕๖๐.

ศิลปินชัย อุุ่นใจ, สัมภาษณ์, ๔ ตุลาคม ๒๕๖๐.

สมจิต นันทิศ, สัมภาษณ์, ๔ ตุลาคม ๒๕๖๐; ๕ ตุลาคม ๒๕๖๐.

สมบุญ เนตรทิพย์, สัมภาษณ์, ๕ ตุลาคม ๒๕๖๐.

สมัย อ่องคำ, สัมภาษณ์, ๖ ตุลาคม ๒๕๖๐.

ค้นหาความหมายจากจารึกและพิธีสมโภช พระพุทธรูปล้านนา [สราวุธ ฐปิ่น^๑]

หนึ่งขั้นตอนการหล่อพระพุทธรูปของล้านนาที่คนส่วนใหญ่ไม่ค่อยทราบและมักจะเลื่อนวางไปในปัจจุบัน คือการจารึกเกี่ยวกับกรรมคาถา ชื่อผู้สร้าง ปีที่สร้าง และคำอธิษฐาน หรือการเทหล่อให้เป็นเนื้อเดียวในองค์พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นอย่างคาถาปัจจุสมุปบาท และหัวใจอริยสัจ ๔ ในพระพุทธรูปล้านนา ซึ่งแก่นในทางพระพุทธศาสนาที่นับวันจะสูญหายไป ในบทความนี้จึงขอพรรณนาถึงปัจจุสมุปบาท และหัวใจอริยสัจ ๔ ที่ปรากฏในจารึกและพระพุทธรูปล้านนาที่มักจะสมมติขึ้นในพิธีสมโภชพระเจ้าหรือพุทธาภิเษกพระพุทธรูปก่อนที่จะหล่อแต่องค์พระปฏิมาที่ไร้ความหมาย

^๑ อาจารย์คณะจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ศิลาจารึกชื่อ จารึกเชียงราย (๓) ที่ถูกค้นพบใน “เวียงห้าว” ต.เวียงห้าว อ.พาน จ.เชียงราย ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่อง ปฏิจจสมุปปาต อันหลักธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนาซึ่งได้จารึกลงในแผ่นหิน โดยการสำรวจของ อินทร์ สุใจ ระหว่างปี พ.ศ.๒๕๑๕-๒๕๑๖ พบที่วัดร้างบริเวณเวียงห้าวเป็นแผ่นหินสีเทา/น้ำตาลรูปใบสี่มา ขนาด ๓๖/๒๖/.๕ ซม. จารึกด้วยอักษรธรรมและอักษรธรรมเป็นภาษาบาลี จารึกได้นำไปมอบให้ พิมพ์ บุญล้อม อดีตครูใหญ่โรงเรียนใน อ.พาน จ.เชียงราย ต่อมา ฮันท์ เพนส์ และศรีเลา เกษพรหมได้ทำการเก็บข้อมูลศิลาจารึกดังกล่าวไว้ในคลังจารึกล้านนา สถาบันวิจัยสังคมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และตีพิมพ์ในหนังสือ *จารึกในจังหวัดเชียงราย*^๒ มีข้อความในจารึกความว่า

ด้านที่ ๑

สวัสตี ... ปฏิจจสมุปปาตปาฐ กตมา ทวาทสการ (๑)
 ปฏิจจสมุปปาทอวิชชาปจฺจยา สงฺขารวรา สงฺขารปจฺจยา
 วิญญฺญาณํ วิญญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ นาม-รูปปจฺจยา สฬายตนํ
 สฬายตนปจฺจยา ผลฺโล ผลฺลปจฺจยา เวทนา เวทน (๑) ปจฺจยา
 (ตณฺหา ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ อุ)

ด้านที่ ๒

ปาทานปจฺจยา ภโว ภวปจฺจยา ชาติ ชาติปจฺจยาชรามรณนฺติ^๓

คำแปลภาษาบาลีความว่า

ศรีสวัสตี ปฏิจจสมุปปาทนั้น เป็นไฉน ปฏิจจสมุปปาท
 มีอาการ ๑๒ ดังนี้
 เพราะมีอวิชชาเป็นปัจจัย จึงเกิดสังขาร
 เพราะมีสังขารเป็นปัจจัย จึงเกิดวิญญาน
 เพราะมีวิญญานเป็นปัจจัย จึงเกิดนามรูป
 เพราะมีนามรูปเป็นปัจจัย จึงเกิดอายตนะ ๖
 เพราะมีอายตนะ ๖ เป็นปัจจัย จึงเกิดผัสสะ
 เพราะมีผัสสะเป็นปัจจัย จึงเกิดเวทนา
 เพราะมีเวทนาเป็นปัจจัย จึงเกิดตัณหา

^๒ ศรีเลา เกษพรหม, อภิตี เดชะศิริวรรณ. *จารึกในจังหวัดเชียงราย*. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๑.

^๓ ศรีเลา เกษพรหม, อภิตี เดชะศิริวรรณ. *เรื่องเดียวกัน*. หน้า ๑๓๔.

เพราะมีต้นหาเป็นปัจจัย จึงเกิดอุปาทาน
 เพราะมีอุปาทานเป็นปัจจัย จึงเกิดภพ
 เพราะมีภพเป็นปัจจัย จึงเกิดชาติ
 เพราะมีชาติเป็นปัจจัย จึงเกิดชรา มรณะ^๔

จากจารึกเชียงราย (๓) นี้เนื้อหาและความหมายที่ปรากฏเกี่ยวกับปฏิจสุมุปาบทเป็นหลักธรรมสำคัญในทางพระพุทธศาสนา และใช้อักษรมอญ-อักษรธรรมจารึกเป็นภาษาบาลีลงไปในแผ่นหิน ซึ่งมีความหมายเป็นอย่างมากทางพัฒนาการภาษาในล้านนา โดยฮันส์ เพนส์ และศรีเลา เกษพรหม ได้สันนิษฐานว่า *รูปลักษณะทางอักษรยังคงผสมผสานกับอักษรมอญโบราณซึ่งอักษรธรรมล้านนานั้นมีพัฒนาการมาจากอักษรมอญโบราณและอาจจะปรากฏใช้มาแล้วนับตั้งแต่สมัยพระญามังราย (พุทธศตวรรษที่ ๑๙)*^๕ จึงทำให้ผู้เขียนครุ่นคิดว่าเรื่องปฏิจสุมุปาบทสอดคล้องกับเรื่องใด และมีความสำคัญต่อวัฒนธรรมล้านนามากน้อยเพียงใดจากช่วงเวลาที่จารึกมาแต่ครั้งพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ในประเด็นเกี่ยวกับที่มาของเรื่องปฏิจสุมุปาบทหากพิจารณาถึง “พุทธประวัติตอนตรัสรู้” เมื่อพระโพธิ์สัตว์ได้ตัดสินใจพระทัยแน่วแน่ว่าจะนั่งบำเพ็ญสมาธิวิปัสสนาใต้ต้นโพธิ์ ณ ริมฝั่งแม่น้ำนันทิธารา โดยไม่ยอมลุกไปไหน แม้ว่าเลือดและเนื้อจะเหือดแห้งไป เหลือแต่หนังหุ้มกระดูกก็ตามที ซึ่งพระองค์ได้บรรลุญาณทั้ง ๓ และญาณสุดท้าย คืออัสสวัชฌญาณ คือได้ตรัสรู้ อริยสัจ ๔ (ทุกข์ เหตุแห่งการดับทุกข์ ความดับทุกข์ และวิธีการปฏิบัติเพื่อดับทุกข์)^๖ ภายหลังจากการตรัสรู้แล้ว พระพุทธเจ้าประทับใต้โพธิ์ ทรงเสวยวิมุตติสุขอยู่ ๗ วัน โดยภายใน ๗ วันนี้ พระองค์ทรงพิจารณาธรรมะที่ทรงตรัสรู้ ซึ่งสัปดาห์ที่ ๑ นั้น

พระองค์ทรงพิจารณาปฏิจสุมุปาบท^๗ ในคัมภีร์พระวินัยปิฎก เล่ม ๔ มหาวรรค ภาคที่ ๑ มหาขันธกะ เรื่องโพธิกถา ปฏิจสุมุปาบทมนสิการ กล่าวเอาไว้ว่าพระองค์ทรงพิจารณาทั้งอนุโลมและปฏิโลม คือการพิจารณาทวนกลับไปกลับมาอย่างละเอียด แล้วทรงเห็นว่าธรรมะที่พระองค์ตรัสรู้นั้น ยากที่ผู้มีโลกียวิสัยจะเข้าใจได้ จึงทรงน้อมพระทัยไปเพื่อความชวนชวนน้อยว่าไม่ทรงคิดจะสอนใคร เนื่องจากทรงเห็นว่าสิ่งที่พระองค์ทรงตรัสรู้นั้นลึกซึ้งมาก ทำให้ท้าวสหัมบดีได้มาทูลอัญเชิญพระองค์ให้ทรงแสดงธรรม โดยกล่าวว่า “สัตว์ที่มีธุลีในดวงตาน้อยยังมีอยู่” ขอให้พระองค์ทรงแสดงธรรมเถิด พระพุทธเจ้าทรงพิจารณาสัตว์โลกเปรียบประดุจดอกบัวต่างระดับในน้ำ พระพุทธเจ้าจึงตัดสินใจพระทัยเสด็จออกไปประกาศพระศาสนา

^๔ ศรีเลา เกษพรหม, อภิวิติ เดชะศิริวรรณ. *เรื่องเดียวกัน*. หน้า ๑๓๔.

^๕ ศรีเลา เกษพรหม, อภิวิติ เดชะศิริวรรณ. *เรื่องเดียวกัน*. หน้า ๕.

^๖ เสฐียรพงษ์ วรรณปก. “ปฏิจสุมุปาบทและอริยสัจ ๔.” *พหุติกรรมศาสตร์*. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ พ.ย.๒๕๓๘, หน้า ๔๙.

^๗ เชษฐ ติงสฤษดิ์. *สัตตมหาสถาน : พุทธประวัติตอนเสวยวิมุตติสุขกับศิลปกรรมอินเดียและเอเชียอาคเนย์*. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, ๒๕๕๕. หน้า ๕๗.

คัมภีร์พระวินัยปิฎก เล่ม ๔ มหาวรรค ภาคที่ ๑ มหาขันธกะ เรื่องโพธิกถา ปฏิจจสมุปปาทมนสิการ ยังมีการอธิบายอีกว่าภายหลังการพิจารณาปฏิจจสมุปปาทแล้ว พระพุทธเจ้าทรงแล้วทรงเปล่งอุทานว่า “เมื่อธรรมปรากฏแก่พราหมณ์ผู้มีความเพียรเพ่งอยู่ พราหมณ์นั้น ย่อมกำจัดการพร้อมทั้งเสนาเสียได้ตั้งดวงอาทิตย์ทำท้องฟ้าให้สว่างฉะนั้น” ซึ่งปรากฏเป็นข้อความจารึกภาษาบาลี (ไทย) ได้ฐานพระพุทธรูปสำริดปางมารวิชัย วัดพูซิง (วัดสันทราย) บ้านดงชัย อ.เวียงชัย จ.เชียงราย ในปี พ.ศ.๒๐๕๗ ดังมีความว่า

(๑.) ...ยทา หเว ปาตุภวนติ ธมฺมา อาตปิโน ฉายโต พุ
ราหฺมณสฺส อถสฺสทงฺขา วปยฺนติ สพุพา ยโต ปชานาติ สห
ตุธมฺมํ ยทา หเว ปาตุภวนติ ธมฺมา อาตา

(๒.) ปิโน ฉายโต พุราหฺมณสฺส อถสฺสทงฺขา วปยฺนติ
สพุพา ยโต ขยํ ปจฺยยานํ อเวทึ ยทา หเว ปาตุภวนติ
ธมฺมา อาตปิโน ฉายโต พุราหฺมณสฺส วิรูปยํ ติฏฺฐติ
มารเสนํ สุริโยวโสภาส^๙

คำแปลภาษาบาลีความว่า

...เมื่อใดธรรมทั้งหลายปรากฏแก่พราหมณ์ผู้มีความเพียรเพ่งอยู่
เมื่อนั้นความสงสัยทั้งปวงของพราหมณ์นั้นย่อมสิ้นไป
เพราะมารู้แจ้งธรรมว่าเกิดแต่เหตุ

เมื่อใดธรรมทั้งหลายปรากฏแก่พราหมณ์ผู้มีความเพียรเพ่งอยู่
เมื่อนั้นความสงสัยทั้งปวงของพราหมณ์นั้นย่อมสิ้นไป
เพราะได้รู้ความสิ้นแห่งปัจจัยทั้งหลาย

เมื่อใดธรรมทั้งหลายปรากฏแก่พราหมณ์ผู้มีความเพียรเพ่งอยู่
พราหมณ์นั้นย่อมกำจัดการและเสนา ดำรงอยู่ได้ดุจพระอาทิตย์
อุทัยกำจัดความมืด ทำอากาศให้สว่างฉะนั้น...^๙

^๙ ประเสริฐ ณ นคร, และคณะ. **จาริกล้านนา**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเจมส์ เอช ดับเบิลยู ทอมป์สัน, ๒๕๓๔. หน้า ๔๘.

^๙ ประเสริฐ ณ นคร, และคณะ. **เรื่องเดิม**. หน้า ๔๙.

หลักปฏิจสมุปปาตในจารึกเชียงราย (๓) กับความสอดคล้องเรื่องพุทธอุทานคาถาจากจารึกได้ฐานพระพุทธรูปสำริดวัดพุทึง และหลักปฏิจสมุปปาตนี้มีคำเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าเป็น “อิทัปปัจจยตา” คือภาวะที่มันอ้างอิงอาศัยกันเป็นไป โดยพิจารณาจาก เหตุ และ ปัจจัย^{๑๐} ปฏิจสมุปปาตนี้มีเกี่ยวกับหลัก อริยสัจ ๔ ของการตรัสรู้หลุดตรัสมาสัมผัสโพธิญาณของพระพุทธเจ้า โดยพระองค์ทรงบรรลุนิพพานทั้ง ๓ คือปฐมยาม (ยามต้น) ทรงบรรลุปุพเพนิวาสานุสสติญาณ สามารถระลึกชาติหนหลังได้ มัชฌิมยาม (ยามกลาง) ทรงบรรลุดุจฺปปาตญาณสามารถหยั่งรู้การเวียนว่ายตายเกิดของสัตว์ทั้งหลายในภูมิ ๓๑ ภูมิ พิจารณาสังขาร คือรูปธรรมนามธรรมว่าเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา และได้ทรงพิจารณาปัจจุภาวการแห่งปฏิจสมุปปาต โดยอนุโลมปฏิโลม จนถึงถึงปัจจุณาม (ยามสุดท้าย) พระองค์ทรงบรรลุอาสวักขณญาณ สามารถกระทำอาสวะกิเลสทั้งหลายให้หมดสิ้นไป ซึ่งเป็นการบรรลุหลุดตรัสมาสัมผัสโพธิญาณ คือรู้แจ้งเห็นจริงในอริยสัจ ๔ คือทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค^{๑๑} ในการบรรลุหลุดตรัสมาสัมผัสโพธิญาณนี้แสดงให้เห็นว่าปฏิจสมุปปาตกับอริยสัจ ๔ นั้นเป็นเรื่องเดียวกัน

หลักปฏิจสมุปปาตกับอริยสัจ ๔ จึงเป็นหัวใจสำคัญในการบรรลุหลุดตรัสมาสัมผัสโพธิญาณของพระพุทธเจ้า อันเป็นที่มาของความสำคัญในเรื่องปฏิจสมุปปาต ส่วนประเด็นที่สองเกี่ยวกับปฏิจสมุปปาตกับอริยสัจ ๔ ที่มีต่อสังคมวัฒนธรรมล้านนาในอดีตผู้เขียนขอมุ่งประเด็นไปอริยสัจ ๔ ที่เกี่ยวข้องกับ ปฏิจสมุปปาตในตอนพระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้เพราะอริยสัจ ๔ นี้ได้ถูกนำมาใช้เป็นหลักธรรมในการจารึกลงไปในองค์พระพุทธรูปสำคัญหลายองค์ด้วยกันโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๑ ในดินแดนล้านนา ซึ่งคาถาหัวใจอริยสัจ ๔ และย่อคาถาเป็นอักษร ๑๒ ตัว คือ ส.ม.นิ. พุ.นิ.ม. ส.ม.พุ. ส.นิ.พุ. คาถานี้มักจะจารึกลงไปบนพระพุทธรูปเป็นสัญลักษณ์แห่งการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ดังปรากฏในจารึกฐานพระพุทธรูปสำริดปางมารวิชัยวัดเกษศรี ตำบลดงเจน อำเภอมือง จังหวัดพะเยา จารึกด้วยอักษรสิงหล ภาษามคธ อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๒๑-๒๒ มีข้อความว่า

ปฐมัม สกลก-ขณเมกปทํ ทุตติยาทิปทส-ส นิตฺตสนโต สมณี พุ
นิมา สมุทฺธ สนิทฺธ วิภเช กมโต ปฐฺเมเน วินา^{๑๒}

^{๑๐} เสฐียรพงษ์ วรรณปก. เรื่องเดียวกัน. หน้า ๕๑.

^{๑๑} ดู บำเพ็ญ ะวิน. ปฐมสมโพธิตำนานล้านนา. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๕. หน้า ๗๘-๘๒.

^{๑๒} สุจิตต์ วงษ์เทศ. ประชุมจารึกเมืองพะเยา. กรุงเทพฯ: ศิลปวัฒนธรรม, ๒๕๓๘. หน้า ๔๑๗.

คาถาบทนี้มีอักษร ๑๒ ตัวนี้ย่อจากหลักอริยสัจ ๔ แห่งการตรัสรู้ขององค์สัมมาสัมพุทธเจ้า โดยมีความหมายดังนี้

บทอันหนึ่งเป็นปฐม เป็นลักษณะแห่งตนนักปราชญ์
ผู้ประกอบด้วยปัญญาเว้นไว้ซึ่งบทอันปฐมแล้วพึงจำแนก
(อรรถแห่งจตุราอริยสัจ) โดยลำดับ (แห่งอักษร ๑๒ ตัวนี้) คือ
ส.ม.นิ. ทุ.นิ.ม. ส.ม.ท. ส.นิ.ท.
เพราะแสดงซึ่งบท มีบทที่สองเป็นอาทิ
อรรถแห่งจตุราอริยสัจในอักษร ๑๒ ตัวนั้น

- ส.ม.นิ.** สามตัวนี้เป็นอรรถแห่งทุกขอริยสัจ
ท.นิ.ม. สามตัวนี้เป็นอรรถแห่งสมุทยอริยสัจ
ส.ม.ท. สามตัวนี้เป็นอรรถแห่งนิโรธอริยสัจ
ส.นิ.ท. สามตัวนี้เป็นอรรถแห่งมรรคอริยสัจ
ส.ม.นิ. อันเป็นอรรถแห่งทุกขอริยสัจ มีอรรถ ๔ คือ
ส.ม.นิ. อันเป็นอรรถแห่งทุกขอริยสัจ มีอรรถ ๔ คือ

๑. ปิณฑุโฐ มีอรรถว่า เบียดเบียนสัตว์โลกทั้งปวง บทนี้ชื่อ
สกลลักษณะ ว่าเป็นลักษณะแห่งทุกขอริยสัจเอง คือว่า ทุกข-
อริยสัจนี้ ย่อมเบียดเบียนสัตว์แท้จริง บทนี้เป็นปฐมให้เว้นไว้
มิได้นับเข้าในอักษร ๑๒ ตัวนั้น

๒. สงขตญโฐ มีอรรถว่า ทุกขอริยสัจนี้ ปัจจัยตบแต่งบังเกิด
อันนี้ทุกขอริยสัจ สำแดงให้เห็นสมุทยอริยสัจ เหตุดังนี้จึงไว้ ส.
ในพระคาถาเป็นอาทิ หมายความว่า ส. นี้ คือ สมุทยอริยสัจแล

๓. สนตปาญโฐ มีอรรถว่า ทุกขอริยสัจนี้ ย่อมเดือดร้อน
อันนี้ทุกขอริยสัจ สำแดงให้เห็นมรรคอริยสัจอันเย็น เหตุดังนี้
จึงไว้ ม. ในพระคาถาเป็นอาทิ หมายความว่า ส. นี้ คือ
มรรคอริยสัจแล

๔. วิปริณามญโฐ มีอรรถว่า ทุกขอริยสัจนี้ ย่อมแปรปรวน
ไปด้วย ชรา มรณะ อันนี้ทุกขอริยสัจ สำแดงให้เห็นนิโรธ
อริยสัจอันมิได้แปรปรวนไปด้วย ชรา มรณะเหตุดังนี้จึงไว้ นิ.
ในพระคาถาเป็นอาทิ หมายความว่า นิ. นี้คือ นิโรธอริยสัจแล

ท.นิ.ม. อันเป็นอรรถแห่งสมุทยอริยสังข์ มีอรรถ ๔ คือ

๑. **อายุหนฏฐฐ** มีอรรถว่า สมุทยอริยสังข์นี้ ย่อมประมวลาเอาทุกขอริยสังข์มา คือว่าย่อมให้ทุกข์บังเกิด บทนี้ชื่อสกลักษณะว่า เป็นลักษณะแห่งสมุทยอริยสังข์เอง คือว่า สมุทยอริยสังข์นี้เป็นเหตุให้เกิดทุกข์แท้จริง บทนี้เป็นปฐมให้เว้นไว้มิได้นับเข้าในอักษร ๑๒ ตัวนั้น

๒. **นิทานฐฐ** มีอรรถว่า สมุทยอริยสังข์นี้ เป็นที่เกิดแห่งทุกขอริยสังข์ ดูบุคคลเอาทุกข์มาเย็นให้ ด้วยถ้อยคำว่า อันว่าทุกข์คือสิ่งนี้แล อันนี้สมุทยอริยสังข์สำแดงให้เห็นทุกขอริยสังข์ เหตุดังนี้จึงไว้ ท. ในพระคาถาเป็นอาทิ หมายความว่า ท. นี้คือ ทุกขอริยสังข์แล

๓. **สโยคฐฐ** มีอรรถว่า สมุทยอริยสังข์นี้ ย่อมประกอบด้วยสังสารทุกข์ อันนี้สมุทยอริยสังข์สำแดงให้เห็นนิโรธอริยสังข์ เหตุดังนี้จึงไว้ นิ. ในพระคาถาเป็นอาทิ หมายความว่า นิ. นี้คือ นิโรธอริยสังข์แล

๔. **ปสิโพฐฐ** มีอรรถว่า สมุทยอริยสังข์นี้เป็นกังวล อันนี้สมุทยอริยสังข์สำแดงให้เห็นมรรคอริยสังข์อันหากังวลมิได้ เหตุดังนี้จึงไว้ ม. ในพระคาถาเป็นอาทิ หมายความว่า ม. นี้คือ มรรคอริยสังข์แล

ส.ม.ท. อันเป็นอรรถแห่งนิตรอริยสังข์มีอรรถ ๔ คือ

๑. **นิสสรณฐฐ** มีอรรถว่า ออกจากที่ตั้งแห่งทุกขอริยสังข์ทั้งปวง บทนี้ชื่อสกลักษณะว่า เป็นลักษณะแห่งนิโรธอริยสังข์เอง บทนี้เป็นปฐมให้เว้นไว้มิได้นับเข้าในอักษร ๑๒ ตัวนั้น

๒. **วิเวกฐฐ** มีอรรถว่า นิโรธอริยสังข์นี้ ย่อมสงัดจากสมุทยอริยสังข์คือดำฤชณา อันนี้นิโรธอริยสังข์สำแดงให้เห็นสมุทยอริยสังข์อันมิได้สงัดจากดำฤชณา เหตุดังนี้จึงไว้ ส. ในพระคาถาเป็นอาทิ หมายความว่า ส. นี้คือ สมุทยอริยสังข์แล

๓. **อสงขตภูโฐ** มีอรรถว่า นิโรธอริยสังนี้ หาปัจจัยที่จะ
ตบแต่งมิได้ อันนี้นิโรธอริยสังจำแดงให้เห็นมรรคอริยสัง
อันประกอบด้วยปัจจัย เหตุดังนี้จึงไว้ ม. ในพระคาถาเป็น
อาทิ หมายความว่า ม. นี้ คือมรรคอริยสังแล

๔. **อมตภูโฐ** มีอรรถว่า นิโรธอริยสังนี้ หามรณะมิได้ อันนี้
นิโรธอริยสังจำแดงให้เห็นทุกขอริยสังอันประกอบด้วยมรณะ
เหตุดังนี้จึงไว้ ทุ. ในพระคาถาเป็นอาทิ หมายความว่า ทุ. นี้
คือ ทุกขอริยสังแล

ส.นิ.ทุ. อันเป็นอรรถแห่งมรรคอริยสัง มีอรรถ ๔ คือ

๑. **นิยยานภูโฐ** มีอรรถว่ามรรคอริยสังนี้ ย่อมนำสัตว์
ออกจากทุกข์ในสงสาร บทนี้ที่อรรถลักษณะว่าเป็นลักษณะ
แห่งมรรคอริยสังเอง คือว่ามรรคอริยสังย่อมนำสัตว์โลก
ออกจากสงสารแท้จริง บทนี้เป็นปฐมให้เว้นไว้มิได้นับเข้าใน
อักษร ๑๒ ตัวนั้น

๒. **เหตุวภูโฐ** มีอรรถว่า มรรคอริยสังนี้ เป็นเหตุอันจะถึง
ซึ่งนิพพาน อันนี้มรรคอริยสังจำแดงให้เห็นสมุทย อริยสัง
อันมิได้เป็นเหตุจะให้ถึง ซึ่งนิพพาน เหตุดังนี้จึงไว้ ส. ในพระคาถา
เป็นอาทิ หมายความว่า ส. นี้คือ สมุทยอริยสังแล

๓. **ทสฺสนภูโฐ** มีอรรถว่ามรรคอริยสังนี้ ย่อมเล็งเห็นนิโรธ
อริยสัง อันเป็นสุขุมคัมภีรภาพ อันนี้มรรคอริยสังจำแดง
ให้เห็นนิโรธอริยสัง เหตุดังนี้จึงไว้ นิ. ในพระคาถาเป็นอาทิ
หมายความว่า นิ. นี้คือ นิโรธอริยสังแล

๔. **อธิปเตยฺยภูโฐ** มีอรรถว่ามรรคอริยสังนี้ ย่อมเป็นอธิปติ
ปัจจัย อันนี้มรรคอริยสังจำแดงให้เป็นทุกขอริยสังอันมิได้
เป็นอธิปติ เหตุดังนี้จึงไว้ ทุ. ในพระคาถาเป็นอาทิ หมายความว่า
ทุ. นี้ คือทุกขอริยสังแล^{๑๓}

^{๑๓} สุจิตต์ วงษ์เทศ. เรื่องเดียวกัน. หน้า ๔๑๘-๔๑๙.

อักษร ๑๒ ตัวที่ย่อมาจากอริยสัจ ๔ นี้เป็นหัวใจในการตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ ในล้านนาได้พบคาถาอริยสัจอักษร ๑๒ ตัวนี้ในจารึกฐานพระพุทธรูปสำคัญโดยเฉพาะพระพุทธรูป ที่อยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๑ ได้แก่ พระพุทธรูปสำริดปางมารวิชัย วัดเกษศรี อ.เมือง จ.พะเยา^{๑๔} พระพุทธรูปสำริดปางอุ้มบาตร วัดเชียงมั่น อ.เมือง จ.เชียงใหม่ พ.ศ.๒๐๐๘^{๑๕} พระพุทธรูปสำริด ปางมารวิชัย วัชราสน์ วัดผ้าขาว อ.เมือง จ.เชียงใหม่ พ.ศ.๒๐๑๖^{๑๖} พระพุทธรูปหินทราย วัดดอนยาง พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เชียงแสน จ.เชียงราย พ.ศ.๒๐๒๓^{๑๗} พระพุทธรูปสำริดปางมารวิชัย วัดเจดีย์หลวง อ.เมือง จ.เชียงใหม่ พ.ศ.๒๐๒๕^{๑๘} พระพุทธรูปสำริดปางมารวิชัย วัชราสน์ วัดป่าพร้าวใน อ.เมือง จ.เชียงใหม่ พ.ศ.๒๐๖๒^{๑๙} คาถาอริยสัจ ๔ อักษร ๑๒ ตัว คือ ส.ม.นิ. ท.นิ.ม. ส.ม.ท. ส.นิ.ท. ที่ถูกจารึกลงไปบนองค์พระพุทธรูปมีความสำคัญในการเป็นสัญลักษณ์ในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ซึ่งจะปรากฏในพิธีกรรมการอบรมสมโภชพระเจ้าหรือพุทธาภิเษกพระพุทธรูปของล้านนา

ภาพที่ ๑. ปฏิจจสมุปบาทปาฐะในจารึกเชียงรายค้นพบ ที่เวียงห้าว ต.ดงเจน อ.เมือง จ.พะเยา จารึกด้วย อักษรสิงหล อักษรธรรมล้านนา พุทธศตวรรษที่ ๒๐
ที่มา: ศรีเลา เกษพรหม, ๒๕๕๑.

ภาพที่ ๒. พระพุทธรูปสำริดปางมารวิชัยวัดเกษศรี ต.เวียงห้าว อ.พาน จ.เชียงราย จารึกด้วยอักษรมอญ โบราณ และภาษามคธ อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๒๑-๒๒
ที่มา: สุจิตต์ วงษ์เทศ, ๒๕๓๘.

^{๑๔} ดู สุจิตต์ วงษ์เทศ. เรื่องเดียวกัน. หน้า ๔๑๗.

^{๑๕} ดู ยันต์ เพนธ์. คำจารึกที่ฐานพระพุทธรูปในนครเชียงใหม่. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๑๙. หน้า ๕๖.

^{๑๖} ดู ยันต์ เพนธ์. เรื่องเดียวกัน. หน้า ๖๐.

^{๑๗} ดู ศรีเลา เกษพรหม, อภิรติ เตชะศิริวรรณ. เรื่องเดิม. หน้า ๘๒.

^{๑๘} ดู ยันต์ เพนธ์. เรื่องเดียวกัน. หน้า ๖๕.

^{๑๙} ดู ยันต์ เพนธ์. เรื่องเดียวกัน. หน้า ๙๑.

ภาพที่ ๓. จารึกคาถาอริยสัจ ๔ อักษร ๑๒ ตัว คือ ส.ม.นิ. ท.นิ.ม. ส.ม.ท. ส.นิ.ท. ได้ฐานพระพุทธรูปสำริดปาง อัมบาตร วัดเชียงมั่น อ.เมือง จ.เชียงใหม่ พ.ศ.๒๐๐๘
ที่มา: ฮันส์ เพนธ์, ๒๕๑๙.

ภาพที่ ๔. จารึกคาถาอริยสัจ ๔ อักษร ๑๒ ตัว คือ ส.ม.นิ. ท.นิ.ม. ส.ม.ท. ส.นิ.ท. ได้ฐานพระพุทธรูปสำริดปาง มารวิชัยวัชรราชัน วัดฟ้าขาว อ.เมือง จ.เชียงใหม่ พ.ศ.๒๐๑๖ ที่มา: ฮันส์ เพนธ์, ๒๕๑๙.

ขั้นตอนการอบรมสมโภชพระเจ้า
พระพุทธรูปจะประกอบด้วย การสร้างของค
พระพุทธรูปด้วยน้ำมันจันทน์ น้ำมัน และ
น้ำมันส้มป่อย^{๒๐} เขียนคาถาปัจจุการ คือ
อะวิชาปัจจะยาฯ, ยะทา หะเวฯ, อะเนกะ
ชาติสังสารังฯ ทั้ง ๓ บท จารลงในหลาเงิน
หลาเงินคำ หรือใบตาลใบลานไว้ที่อกหรือตัก
ของพระพุทธรูป จัดอาสนา (เตียงพระพุทธรูป)
๑ หลัง มีเครื่องอัฐบริวาร เครื่องราชกกุธภัณฑ์
คือพระมหาพิชัยมงกุฏ (กบระแอ) พระแสง
ขรรค์ชัยศรี (ดาบ) ธารพระกร (ไม้เท้า) วาลวิชนี
(พัดใบตาลกับแส้จามรี) ฉลองพระบาท พร้อม
นำไม้ศรี (ต้นโพธิ์) มาตั้งไว้ในหม้อดินทราย
รดน้ำให้ชุ่ม จัดใบหญ้าคาเชยวมัดด้วยดอก

รูปที่ ๕. จารึกคาถาอริยสัจ ๔ อักษร ๑๒ ตัว คือ ส.ม.นิ. ท.นิ.ม. ส.ม.ท. ส.นิ.ท. ได้ฐานพระพุทธรูปสำริดปาง มารวิชัยวัชรราชัน วัดป่าพร้าวใน อ.เมือง จ.เชียงใหม่ พ.ศ.๒๐๖๒ ที่มา: ฮันส์ เพนธ์, ๒๕๑๙.

^{๒๐} สุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์. นิการพระพุทธรูปในลำนาระหว่างรัชสมัยพระเจ้าติโลกราช-พญาแก้ว (พ.ศ.๑๙๘๔-๒๐๘๔/ A.D.1441-1525): ศึกษาจากพระพุทธรูปสัมฤทธิ์ที่มีจารึกในจังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๕. หน้า ๖๑.

เป็นระยะๆ ห่างกันพอสมควรให้ได้ ๘ กำมือ แล้วผูกติดกันให้ได้กว้างประมาณ ๑ ศอก ปูไว้ที่โคนต้นศรีที่เตรียมไว้แล้วนั้น แล้วอาราธนาอันเชิญพระพุทธรูปมาประดิษฐานเหนืออาสนหญาคาเขียว โดยผืนพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก นำขี้ผึ้งมาปิดพระเนตรทั้งสองข้างขณะที่ปิดขี้ผึ้งพระพุทธรูปอยู่นั้น ให้บริกรรมพระคาถาว่า ทิพพะจักขุ สมะนตัจจุ ปัญญาจักขุ พุทธะจักขุ ธัมมะจักขุ สังฆะจักขุ ปะวะระทวายัง สุวาหะ ๓ จบ แล้วนำผ้าขาวบริสุทธิ์ทำเป็นกรวยครอบพระเศียร หม้อขาว ๔ ใบ ใส่น้ำพอประมาณ ตั้งไว้ ๔ สีมุม เอาด้ายสายสิญจน์เวียนเกี่ยว ๓ รอบ จัดหาภาชนะ (อ่างน้ำ) ใบใหญ่มาตั้งไว้ทางพระหัตถ์ข้างขวาของพระพุทธรูปแล้วปั้นขี้ผึ้งเป็นรูปพญานาค ๑ ตัว วางติดไว้ในภาชนะนั้นแล้วเติมน้ำให้มากกว่าครึ่งหนึ่งเล็กน้อยของภาชนะนั้น แล้วหาถาดทอง ๑ ใบ ลอยไว้ในภาชนะนั้น ปั้นมากัณฐกะ ๑ ตัว และหาดาบ หรือพระขรรค์ ๑ เล่ม วางไว้ข้างๆ ภาชนะนั้น^{๒๑} พร้อมกับขันตั้งเครื่องบูชาครูและแว่นไข้ตำพระเจ้าหรือแว่น ๓ ตาตั้งไว้หน้าพระพุทธรูป

การทำพิธีอบรมสมโภชพระเจ้าจะมีศาสนาพิธี ๒ ช่วงเวลา คือเวลาย่ำค่ำ (ประมาณ ๑๙.๐๐-๒๐.๐๐ น.) กับเวลาใกล้รุ่ง (ประมาณ ๐๔.๐๐-๐๕.๐๐ น.) พิธีในเวลาย่ำค่ำ จะเริ่มต้นด้วยการสมათานรับศีล พระภิกษุสงฆ์ประธานในพิธีกรรมจะกล่าวโอกาสบูชาพระ ๕ โกฐาก จากนั้นอาราธนาพระปริต สวดบทขัดสังเคหลวง ประธานสงฆ์เริ่มสวดเจริญพระพุทธรมณต์หรือ “สูตรมณต์ต้น” จบแล้วพระสงฆ์จึงจะเทศนาธรรมปฐมนิเทศ ทิพย์มณต์หลวง ชัยยะทั้ง ๗ พุทธาภิเษก และธรรมจักกัปปวัตตนสูตร^{๒๒}

ส่วนในเวลาย่ำรุ่งเป็นพิธีเบิกพระเนตรหรือล้านนาเรียกว่า “พิธีไข้ตำพระเจ้า” โดยพระสงฆ์พร้อมกันสวดเบิกพระเนตร เมื่อพระสงฆ์สวดถึงบท “อะวิชชาปัจจะยา” ให้พระภิกษุรูปหนึ่งจุดเทียนประจำแว่นสายตา พระเจ้า ๙ เล่ม และเปิดผ้าขาวที่คลุมพระเศียรพระพุทธรูปออก พร้อมกับแกะขี้ผึ้งที่ปิดพระเนตร และที่ปิดพระโอษฐ์ออกให้หมด ในขณะที่แกะขี้ผึ้งออกนั้นให้บริกรรมพระคาถาว่า “สะหัสสะเนตโต เทวินโท ทิพพะจักขุ วิโสธายิ นะโม พุทธายะ พุทธะจักขุ ธัมมะจักขุ สังฆะจักขุ ทวายะ สุวาหะ” ๓ จบ แล้วเอาน้ำมันจันทน์เช็ดที่พระเนตรและพระโอษฐ์ นำวิหังนกยูงหรือพัดมาโบก ๓ ครั้ง แล้วจึงนำแว่นสายตาพระเจ้ามาแกว่งบริเวณพระพักตร์พระพุทธรูป เสร็จแล้วกลับแว่นสายตาพระเจ้าออก และในช่วงที่พระสงฆ์สวดเบิกพระเนตรอยู่นั้นทายกทายิกาจะประโคมฆ้องกลองต่างๆ เพื่อสักการบูชาพระพุทธรูป และในเวลารุ่งอรุณจะเป็นพิธีถวายข้าวมธุปายาสโดยการโอกาสถวายข้าวมธุปายาสจำนวน ๔๙ ก้อน แต่พระพุทธรูป โดยให้หญิงที่สมมติเป็นนางสุชาดาเป็นผู้นำข้าวมธุปายาสมาถวาย พระสงฆ์ดับเทียนชัย อนุโมทนา และกรวดน้ำแผ่เมตตาเสร็จพิธี^{๒๓}

การอบรมสมโภชพระเจ้าเป็นพิธีกรรมที่มีที่มาจากพุทธประวัติในตอนตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า โดยมีสาระสำคัญในเรื่องอริยสัจ ๔ และปัจจุสมุปบาท จะสังเกตได้ว่าพิธีกรรมการอบรมสมโภช

^{๒๑} พระมหาหมิลินท์ อนาคตริโก. **คู่มืออบรมสมโภชพระพุทธรูป ตามแบบโบราณล้านนาไทย (ฉบับสมบูรณ์ พร้อมพิธีกวนข้าวมธุปายาส)**. ม.ป.ท.: ม.ป.ป. หน้า ๑-๒.

^{๒๒} พระมหาหมิลินท์ อนาคตริโก. **เรื่องเดิม**. หน้า ๒๙.

^{๒๓} พระมหาหมิลินท์ อนาคตริโก. **เรื่องเดิม**. หน้า ๓๐.

พระเจ้ามีพระพุทธรูปใหม่เป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธเจ้า พร้อมเครื่องสูงหรือเครื่องราชกกุธภัณฑ์ แห่งองค์กษัตริย์ สถานที่ตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า คือได้ต้นศรีมหาโพธิ์และบัลลังก์ที่ประทับของพระองค์ นั้นเป็นคาเชียวจำนวน ๘ กำ ซึ่งอ้างอิงตอนโสณียะพราหมณ์นำคาเชียว ๘ กำมาถวายพระพุทธเจ้า เพื่อปูเป็นอาสนพุทธบัลลังก์ได้ต้นศรีมหาโพธิ์ ส่วนม้ากัณฐกะที่ปั้นเอาไว้ข้างพระพุทธรูปก็เป็น สัญลักษณ์ม้าพระที่นั่งของเจ้าชายสิทธัตถะและยังเป็นสหชาติของพระองค์ รูปปั้นพญานาคและ ถาดทอง ๑ ใบที่ลอยอยู่ในภาชนะใกล้กับพระพุทธรูปนั้น หมายถึงถาดทองข้าวมธุปายาสที่นางสุชาดา นำมาถวายแด่พระพุทธเจ้าและพระองค์ได้ปั้นข้าวมธุปายาสออกเป็นปั้น ๔๙ ก้อน แล้วเสวยจนหมด พระองค์ทรงลอยถาดทองและอธิษฐานว่า ถ้าจะได้สำเร็จเป็นพระพุทธเจ้าขอให้ถาดจงลอยทวน กระแสน้ำขึ้นไป (ถาดลอยทวนกระแสน้ำไปไกลถึง ๘๐ ศอก) จนถึงวังน้ำวน ถาดนั้นจึงจมดิ่งหายไป ถึงพิภพของกาฬนาคราช กระแทกกับถาดสามใบของพระพุทธเจ้าในอดีตสามพระองค์ คือพระกกุสันธะ พระโกนาคมน์ และพระกัสสปะ ถาดทองที่นำมาลอยอยู่ในภาชนะและรูปปั้นพญานาคราชจึงมีเป็น ความหมายในตอนดังกล่าว ส่วนข้าวมธุปายาส ๔๙ ก้อนที่นำมาถวายพระพุทธรูปนั้นก็มาจาก นางสุชาดานำข้าวมธุปายาสมาถวายพระพุทธเจ้าตามพุทธประวัติ

ส่วนในเวลารุ่งเป็นพิธีเบิกพระเนตรพระพุทธรูปโดยการใช้แว่นไขดาพระเจ้ามาเป็น สัญลักษณ์ในการบรรจุอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ หรือดวงตาเห็นธรรม แว่นไขดาพระเจ้าหรือ แว่นสายดาพระเจ้านี้จะเป็นแผ่นกระจกมีกรอบไม้สลัก ๓ กรอบ มีความหมายถึงการบรรจุญาณ ทั้ง ๓ และอัสวักขยญาณ คือการตรัสรู้ระยะ ๔ ซึ่งพระภิกษุสงฆ์จะสวดบท อะวิชาปิจะยาฯ หรือปัจจุสมุปบาทที่พระพุทธเจ้าได้ทรงพิจารณาภายหลังการตรัสรู้ สัญลักษณ์จากเครื่องประกอบ พิธีกรรมและความสำคัญของระยะ ๔ กับปัจจุสมุปบาทในล้านนาจึงมีพิธีการอบรมสมโภชพระเจ้า หรือพุทธาภิเษกพระพุทธรูปเป็นเครื่องตอกย้ำการตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ

ภาพที่ ๖. พิธีไขดาพระเจ้าใหม่ วัดแม่คำสเปน อ.แม่จัน จ.เชียงราย
ที่มาภาพ: กฤตดนัย สมบัติใหม่, ๒๕๕๙.

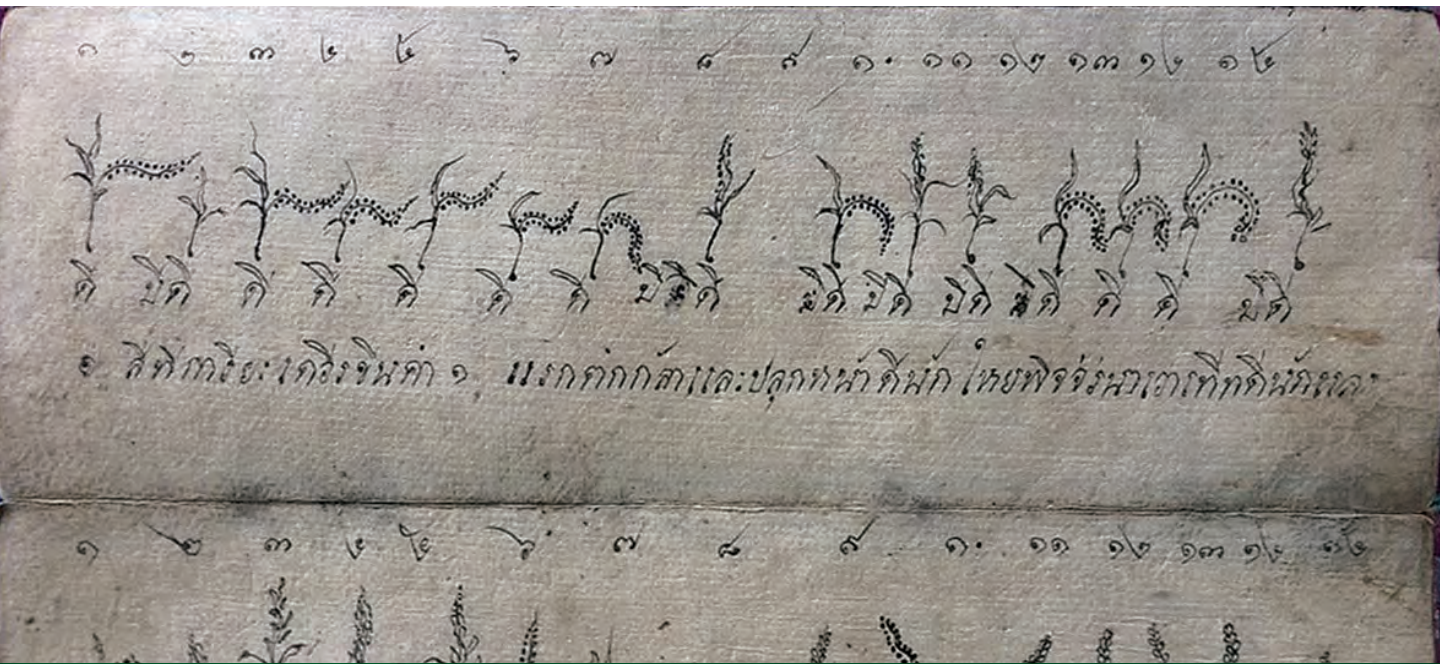
ข้อความ “ปฏิจจสมุปบาท” ในจารึกเชียงราย ๓ ได้ชี้ให้เห็นความสำคัญของแก่นธรรมแห่งองค์สัมมาสัมพุทธเจ้าที่ปรากฏขึ้นในดินแดนล้านนานับตั้งแต่ช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ซึ่งหลักธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนาที่จารึกบนศิลาจารึกและไม่ค่อยปรากฏมากนักในจารึกล้านนา หลักธรรมดังกล่าวมีพัฒนาการและยึดโยงกับคาถา “หัวใจอริยสัจ ๔” ในการสร้างพระพุทธรูปในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๐ ที่ปรากฏเป็นคำจารึกได้ฐานได้แก่พระพุทธรูปสำริดปางมารวิชัย วัดเกษศรี อ.เมือง จ.พะเยา พระพุทธรูปสำริดปางอุ้มบาตร วัดเชียงมั่น อ.เมือง จ.เชียงใหม่ พ.ศ.๒๐๐๘ พระพุทธรูปสำริดปางมารวิชัย วัชรสาสน์ วัดผ้าขาว อ.เมือง จ.เชียงใหม่ พ.ศ.๒๐๑๖ พระพุทธรูปหินทราย วัดดอนยาง พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เชียงแสน จ.เชียงราย พ.ศ.๒๐๒๓ พระพุทธรูปสำริดปางมารวิชัย วัดเจดีย์หลวง อ.เมือง จ.เชียงใหม่ พ.ศ.๒๐๒๕ และพระพุทธรูปสำริดปางมารวิชัย วัชรสาสน์ วัดป่าพร้าวใน อ.เมือง จ.เชียงใหม่ พ.ศ.๒๐๖๒ กล่าวคือ ปฏิจจสมุปบาทเป็นหลักในการพิจารณาอริยสัจ ๔ ในการตรัสรู้การบรรลุอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณของพระพุทธเจ้า ปฏิจจสมุปบาทและอริยสัจ ๔ จึงยึดโยงหลักธรรมไว้ซึ่งกันและกัน บทบาทของหลักธรรมผลักดันให้เกิดงานพุทธศิลป์กรรม คือการสร้างพระพุทธรูปไว้เป็นสัญลักษณ์ในการบอไม้วุฒาและการประกอบพิธีกรรมคาถาหัวใจอริยสัจ ๔ จึงแพร่หลายล้านนาในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๑ และนิยมจารึกไว้ได้ฐานองค์พระพุทธรูปสำคัญ

ส่วนบทบาทของพิธีกรรมอบรมสมโภชพระเจ้า หรือพิธีพุทธาภิเษกนั้น คือการต่อกย้ำเรื่องราวเกี่ยวพุทธประวัติในตอน“ตรัสรู้บรรลุอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ” ด้วยการสวดและเทศน์ธรรมพุทธประวัติ โดยมีเครื่องประกอบพิธีกรรมที่เป็นสัญลักษณ์ประกอบการอบรมสมโภชพระพุทธรูปซึ่งองค์พระพุทธรูป เป็นสัญลักษณ์แทนองค์สัมมาสัมพุทธเจ้าและหลักธรรมในการตรัสรู้สัมมาสัมโพธิญาณ คือคาถาปฏิจจสมุปบาทและอริยสัจ ๔ สื่อสารไปยังผู้เข้าร่วมพิธีกรรมและการบูชาพระพุทธรูป พิธีกรรมอบรมสมโภชพระเจ้าจึงมีบทบาทสำคัญต่อการเข้าถึงหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาสอดคล้องกับวัฒนธรรมและประเพณีของ คนล้านนา คาถาปฏิจจสมุปบาท คาถาอริยสัจ ๔ และพิธีกรรมสมโภชพระเจ้านี้เป็นที่มาของงานพุทธศิลป์ล้านนาที่ผู้เขียนอยากเสนอไว้ในบทความนี้ ก่อนที่ความมุ่งหมายทางพิธีกรรมในปัจจุบันจะเลือนรางลงไปจากหลักธรรม

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. **เชียงใหม่ป็นณาสชาดก เล่ม ๒**. กรุงเทพฯ: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์
กรมศิลปากร, ๒๕๔๑.
- คณะอนุกรรมการตรวจสอบและชำระตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่. **ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่
ฉบับเชียงใหม่ ๗๐๐ ปี**. เชียงใหม่: ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ สถาบันราชภัฏ
เชียงใหม่, ๒๕๓๘.
- เชษฐัง ดิงส์ญชลี. **สัตตมหาสถาน: พุทธประวัติตอนเสวยวิมุตติสุขกับศิลปกรรมอินเดียและเอเชีย
อาคเนย์**. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, ๒๕๕๕.
- ศรีเลา เกษพรหม, อภิรดี เดชะศิริวรรณ. **จารึกในจังหวัดเชียงราย**. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๑.
- เสฐียรพงษ์ วรรณปก. **“ปฏิจสมุปบาทและอริยสัจ ๔.” พุทธกรรมศาสตร์**. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑
(พ.ย.๒๕๓๘).
- บำเพ็ญ ระวิน. **ปฐมสมโพธิสำนวนล้านนา**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๕.
- ประเสริฐ ญ นคร, และคนอื่น. **จารึกล้านนา**. กรุงเทพฯ: มุลนิธิเจมส์ เอช ดับเบิลยู ทอมป์สัน,
๒๕๓๔.
- พระมหามลันท์ อนาคตริโก. **คู่มืออบรมสมโภชพระพุทธรูป ตามแบบโบราณล้านนาไทย
(ฉบับสมบูรณ์ พร้อมพิธีกวนข้าวมธุปายาส)**. ม.ป.ท.: ม.ป.ป..
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. **ประชุมจารึกเมืองพะเยา**. กรุงเทพฯ : ศิลปวัฒนธรรม, ๒๕๓๘.
- สุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์. **นิยายพระพุทธรูปในล้านนาระหว่างรัชสมัยพระเจ้าติโลกราช-พญาแก้ว
(พ.ศ.๑๙๘๔-๒๐๖๘/A.D.1441-1525): ศึกษาจากพระพุทธรูปสัมฤทธิ์ที่มีจารึก
ในจังหวัดเชียงใหม่**. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๕.
- ฮันส์ เพนธ์. **คำจารึกที่ฐานพระพุทธรูปในนครเชียงใหม่**. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสาร
ทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๑๙.

ตำราวันปลูกพืชชะ : ภูมิปัญญาและ ความเชื่อเกษตรกรไทย [ดิเรก อินจันทร์^๑]

บทนำ

ในวิถีการดำเนินชีวิตหรือการประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยเฉพาะการทำนา ทำไร่ เพาะปลูกพืชผักผลไม้เพื่อเป็นอาหารในชีวิตประจำวันหรือขายเป็นรายได้ของกลุ่มชาติพันธุ์ไท ความมั่นคงเรื่องอาหารจึงถือว่าเป็นเรื่องที่ต้องให้ความสำคัญในลำดับต้นๆ จึงมีการรวบรวมและถ่ายทอดองค์ความรู้หรือความเชื่อเกี่ยวกับการเพาะปลูก มีทั้งที่เป็นมุขปาฐะและบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น “วันปลูกพืชชะ” (วันปลูกพืช) “วันแรกไถนา” (วันเริ่มทำไร่ไถนา) “วันแรกข้าว” (วันเริ่มปลูกข้าว) “วันหว่านกล้า” “วันเอาข้าวใส่เหยีย” (วันเอาข้าวใส่ยุ้งฉาง) และ “วันกินข้าวใหม่” เป็นต้น โดยมักแทรกอยู่ในตำราโหราศาสตร์อื่นๆ ที่บันทึกลงในคัมภีร์ใบลานหรือพับสา และพบว่าแพร่หลายทั่วไปทั้งในกลุ่มชาติพันธุ์ไท คือไทยวน (ล้านนา) ไทลื้อ ไทจีน ลาว และไทย

^๑ นักวิชาการศึกษา สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

บทความนี้ขอเสนอตำรา “วันปลูกพืชชะ” ซึ่งหมายถึงวันสำหรับการปลูกพืชต่างๆ เช่น ข้าว พริก มะพร้าว หนาก ลาน ฝ้าย ฯลฯ หรือที่สำนวนล้านนาเรียกว่า “เครื่องปลูกของฝาง” เพราะเป็นตำราเดียวที่นำเสนอคำทำนายด้วยภาพลายเส้นหรือสัญลักษณ์แทนคำทำนาย ซึ่งมีคุณค่าต่อการศึกษาทั้งด้านองค์ความรู้ ความเชื่อ ภูมิปัญญา เทคนิคการนำเสนอ และความน่าสนใจทางศิลปะ

ตำราวันปลูกพืชชะล้านนา

จากการรวบรวมข้อมูลตำราการปลูกพืชที่พบในเอกสารโบราณต่างๆ พบว่าหากบันทึกไว้ในใบลานจะปรากฏเฉพาะข้อความแต่ไม่มีรูปภาพประกอบ แต่หากบันทึกไว้ในพับสาจะนำเสนอเป็นรูปภาพลายเส้นหรือสัญลักษณ์ โดยทุกตำราจะใช้วันทางจันทรคติคือ วันข้างขึ้น-ข้างแรม ในการทำนายผลเหมือนกัน ซึ่งในพับสาจะนิยมนำเสนอเป็นตาราง ๒ แถว คือแถวบนเป็นวันข้างขึ้นและแถวล่างเป็นวันข้างแรม แต่ยังพบการแบ่งเป็น ๔ แถว หรือแถวเดียว ซึ่งน่าจะขึ้นอยู่กับขนาดของวัสดุที่ใช้บันทึก แต่ยังคงมีข้อความหรือการแบ่งชัดเจนว่าส่วนใดเป็นวันข้างขึ้นหรือข้างแรม แสดงว่าในแต่ละเดือนสามารถใช้ข้อมูลชุดเดียวกันนี้

ข้อมูลภาพตำราวันปลูกพืชในบทความรวบรวมมาจากหลายแหล่งข้อมูล ซึ่งบางตำราจะระบุข้อมูลอ้างอิงถึงแหล่งที่พบ มีทั้งที่บันทึกด้วยอักษรธรรมล้านนาและอักษรไทโบราณ โดยบางตำราจะมีทั้งภาพและข้อความอธิบาย บางตำราจะมีเฉพาะภาพและตัวเลขที่ใช้แทนวันข้างขึ้น-แรมเท่านั้น แต่มีหลักการทำนายที่เหมือนกันคืออาศัยการทำนายตามวันข้างขึ้นและข้างแรมเป็นหลัก ดังนี้

- ๑) การแสดงภาพหรือสัญลักษณ์พร้อมคำอธิบายภาพแบบย่อ
- ๒) การแสดงภาพหรือสัญลักษณ์แต่ไม่มีคำอธิบาย

กลุ่มที่ ๑ การแสดงเฉพาะภาพหรือสัญลักษณ์ และคำอธิบายแบบย่อ

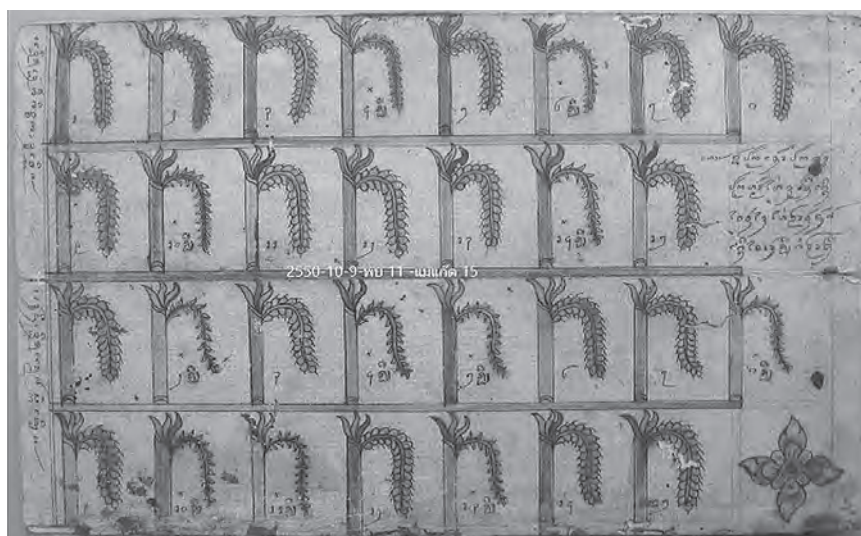
ภาพและตารางตำราการปลูกพืชในกลุ่มนี้ มักจะมีภาพต้นพืชในลักษณะต่างๆ จำนวน ๒ แถวๆ ละ ๑๕ ต้น โดยมีข้อความระบุว่าเป็นวันข้างขึ้น ๑-๑๕ ค่ำ และข้างแรม ๑-๑๕ ค่ำ แสดงว่าสามารถใช้ได้ทุกเดือนโดยอาศัยวันข้างขึ้น-ข้างแรม เป็นหลัก โดยให้พิจารณาจากรูปภาพและข้อความย่อๆ เพื่อเลือกวันในการปลูกที่เหมาะสม ดังนี้

รูปที่ ๑ “จักปลูกหมาก ปลูกข้าว หื้อดูชื่อ ให้เพ็งใจ วันใดเอววัน (นั้น) เกิด”

ที่มา : โครงการ E-120 วรรณกรรมล้านนา อาคารเรือนเดิมในคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (รหัส RD-2550-10-15-42)

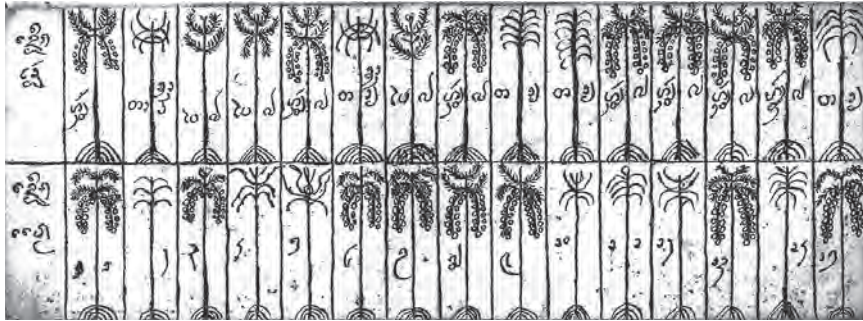
ตำราปลูกพืชฉบับนี้พบที่อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ แบ่งเป็น ๔ แถว คือด้านบนเป็นวันข้างขึ้น ๒ แถว และด้านล่างเป็นวันข้างแรม ๒ แถว โดยวาดภาพและลงสีเป็นรูปสัญลักษณ์ คล้ายรวงข้าวหรือพวงหมาก พร้อมกับมีข้อความอธิบายในแต่ละภาพ คือ “เต่ง” (ผลหรือเมล็ด สมบูรณ์) และ “ลืบ” คือผลหรือเมล็ดลืบ ไม่สมบูรณ์

รูปที่ ๒ “จักปลูกข้าว ปลูกพรวัว ปลูกหมาก”

ที่มา : โครงการ E-120 วรรณกรรมล้านนา อาคารเรือนเดิมในคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (รหัส RD-2550-10-15)

ตำราวันปลูกข้าว ปลูกมะพร้าว และปลูกหมากนี้พบที่อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ แบ่งข้อมูลเป็น ๒ ส่วน คือวันข้างขึ้นมี ๒ แถว และวันข้างแรมมี ๒ แถว ลักษณะการวาดภาพ สัญลักษณ์จะคล้ายกับต้นข้าว มีข้อความอธิบายสั้นๆ คือคำว่า “เต่ง” (ออกรวงหรือผลสมบูรณ์) และ “ลืบ” (เมล็ดหรือผลจะลืบ)

รูปที่ ๓ “วันปลูกพืช”

ที่มา : www.lannamanuscript.net รหัส PNTMP298_467_030118001_00_024

ตำราปลูกพืชฉบับนี้พบที่อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง แบ่งข้อมูลเป็น ๒ แถวๆ ละ ๑๕ รูป แบ่งเป็นวันข้างขึ้นและข้างแรม ปรากฏเฉพาะรูปหรือสัญลักษณ์ที่แตกต่างกันไป โดยในส่วน ของวันข้างขึ้นมีข้อความบอกสภาพของพืชพรรณที่ปลูก (ไม่ได้มีตัวเลขระบุว่าเป็นกี่คำ) คือ หน่วย (ได้ผลผลิตดี) ใบ (มีเฉพาะใบ) ตาย (ตาย) และตายขาน (ยืนต้นตาย) ส่วนวันข้างแรมจะบอกเฉพาะ ตัวเลขบอกวันขึ้น-แรมเท่านั้น ในการทำนายต้องใช้วิธีนับและเทียบเคียงกันระหว่างข้างขึ้นและข้างแรม คือวันข้างขึ้น ให้ดูช่องวันที่ตรงกับวันข้างแรม และวันข้างแรมให้ดูลักษณะภาพแล้วเทียบคำอธิบายจากตารางช่องที่เป็นวันข้างแรม

กลุ่มที่ ๒ การแสดงภาพหรือสัญลักษณ์แต่ไม่มีข้อความอธิบาย

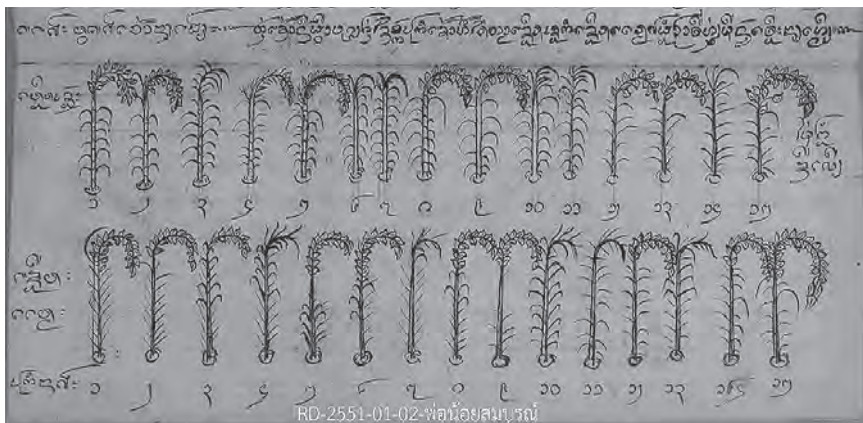
ภาพตำราการปลูกข้าวหรือพืชผลในกลุ่มนี้ มีทั้งที่แสดงผลในรูปตาราง หรือแบ่งเป็น ๒ แถว คือแถวบนเป็นคำทำนายสำหรับวันข้างขึ้น และแถวล่างเป็นคำทำนายสำหรับวันข้างแรม มีเพียง ๒ ตำรา เท่านั้นที่วาดภาพเรียงกันไปเป็นแถวเดียวทั้ง ๓๐ วัน และจะมีเพียงภาพต้นข้าว หรือพืชผลที่มีลักษณะออกรวงหรือผลสมบูรณ์ มีรวงหรือผลผลิตพอประมาณ มีเฉพาะใบ และ ต้นที่แห้งเหี่ยวตาย ซึ่งผู้ใช้หรือผู้ทำนายจะต้องพิจารณาจากภาพหรือสัญลักษณ์ที่ปรากฏ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

รูปที่ ๔ “จักแรกนา ปลุกนา หว่านกล้า หื้อผ่อดูหนังก่อน หื้อได้วันต้นรวงดกดินันท์
เทอะหลานขนานเหย”

ที่มา : ศูนย์โบราณศึกษา สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

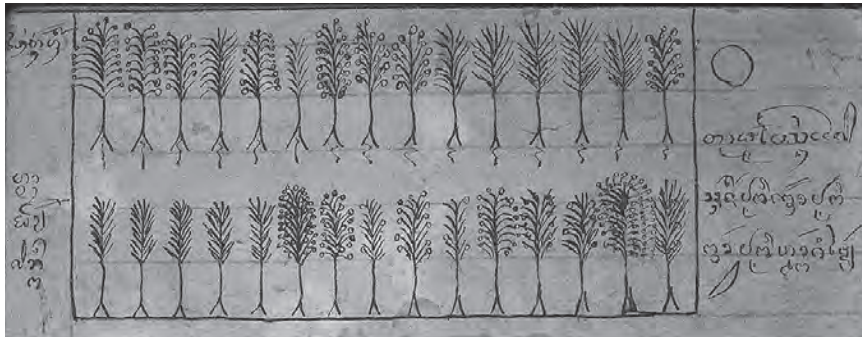
ตำราปลูกพืชนี้ มีข้อความระบุชัดว่าเป็นตำราการปลูกข้าว แต่ใช้ได้ทั้งการหว่านดินในการ
หว่านกล้าและการปลูกข้าว ซึ่งภาพลายเส้นที่ปรากฏก็เป็นรูปของต้นข้าวที่มีลักษณะแตกต่างกัน
แบ่งเป็นตารางจำนวน ๒ แถวๆ ละ ๑๕ ช่อง มีตัวเลขระบุวันข้างขึ้น-ข้างแรม ตามลำดับ แต่ไม่ได้
ระบุว่าเป็นข้างขึ้นหรือข้างแรม สันนิษฐานว่าแถวบนน่าจะเป็นวันข้างขึ้น ส่วนภาพลายเส้นที่เป็น
รูปต้นข้าว แบ่งเป็น ๓ ลักษณะ คือรวงข้าวดก รวงข้าวห่าง และไม่มีรวงหรือแห้งตาย

รูปที่ ๕ “ต้นข้าวนี้ ผิดว่าปลูกคนใดจักปลูกข้าวหื้อไล่ตามเดือนออกเดือนแรมแล
ผ่อเอาที่หน่วยมีนันทะนายเหย”

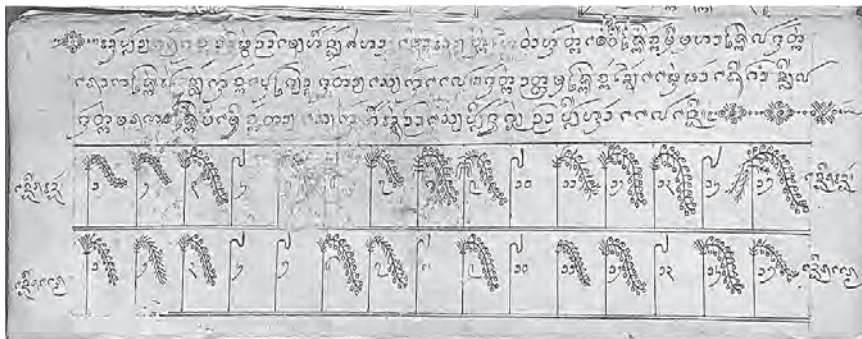
ที่มา : โครงการ E-120 วรรณกรรมล้านนา อาคารเรือนเดิมในคณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (รหัส RD-2551-01-02)

ตำราฉบับนี้ ระบุชัดเจนว่าเป็นตำราวันปลูกข้าว แบ่งข้อมูลเป็น ๒ แถว คือข้างขึ้นและ
ข้างแรม โดยไม่มีข้อความอธิบายภาพ มีภาพสัญลักษณ์ของต้นข้าวลักษณะต่างๆ ๒ ลักษณะ คือ
ออกรวงดก และไม่ออกรวงเลย

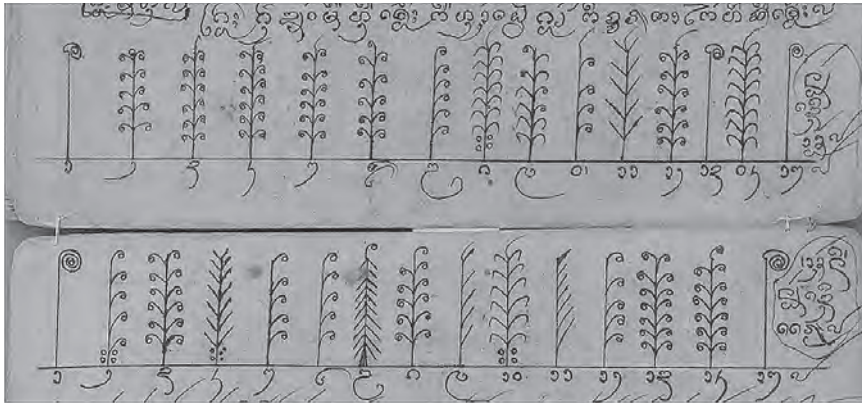
รูปที่ ๖ “หว่านฝ้ายแลพริก ตามผู้ประสงค์แล อันนี้ปลูกข้าว ปลูกพริก ปลูกหมากก็ได้”
ที่มา : www.lannamanuscript.net รหัส DLNTM 041120998_00_50

ตำรานี้กล่าวถึงการปลูกฝ้าย พริก ข้าว มะพร้าว และหมาก แบ่งเป็น ๒ แถวๆ ละ ๑๕ รูป แต่ไม่ได้ระบุตัวเลขและข้อความบอกวันข้างขึ้น-ข้างแรม แต่สันนิษฐานว่าแถวบนหมายถึงวันข้างขึ้น แบ่งเป็น ๓ ลักษณะ คือ ต้นที่มีรวงหรือผลดก มีรวงหรือผลน้อย และต้นที่ไม่ออกรวงหรือผลเลย

รูปที่ ๗ “วันปลูกพืชชะ”
ที่มา : (ไม่ทราบแหล่งที่มา)

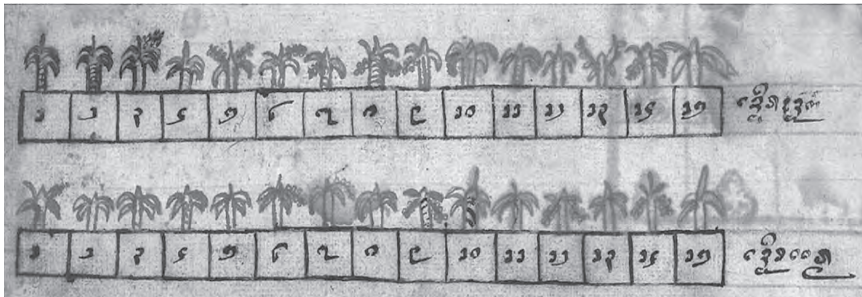
ตำราฉบับนี้ แบ่งเป็น ๒ แถวๆ ละ ๑๕ ช่อง ระบุเฉพาะตัวเลขวันข้างขึ้น-ข้างแรม ไม่มีคำอธิบายภาพ แต่วาดภาพรวงข้าวหรือรวงของผลผลิต ซึ่งแบ่งได้เป็น ๓ กลุ่ม คือ รวงข้าวดก รวงข้าวห่อ และต้นที่ไม่ออกรวงหรือยืนต้นตาย

รูปที่ ๘ “วันปลูกพืชชะ”

ที่มา : โครงการ E-120 วรรณกรรมล้านนา อาคารเรือนเดิมในคณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (รหัส RD-2551-01-21--3)

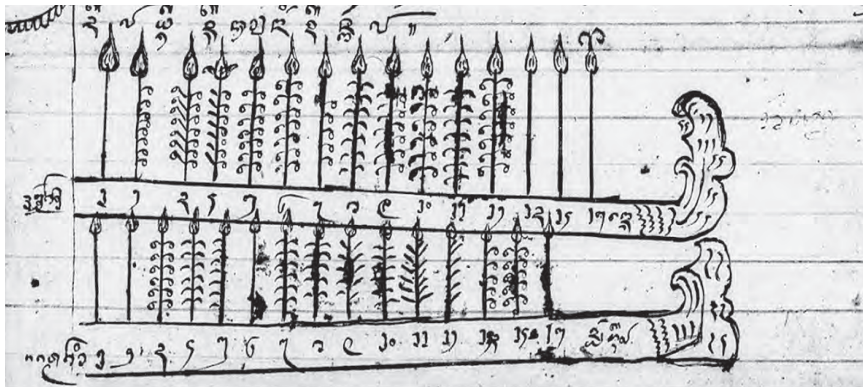
ตำราฉบับนี้ เป็นพับสาจากอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก แบ่งเป็น ๒ แถวๆ ละ ๑๕ รูป มีตัวเลขบอกข้างขึ้น-ข้างแรม ไม่มีคำอธิบายภาพหรือระบุว่าเป็นตำราปลูกพืชชนิดใด แต่มีรูปสัญลักษณ์ที่แสดงผลที่จะเกิดขึ้น แบ่งเป็น ๓ ลักษณะใหญ่ๆ คือ ให้ผลผลิตมาก ให้ผลผลิตน้อย และไม่ให้ผลผลิตเลย

รูปที่ ๙ “วันปลูกพืชชะ”

ที่มา : โครงการ E-120 วรรณกรรมล้านนา อาคารเรือนเดิมในคณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (รหัส RD-2550-12-07)

ตำราฉบับนี้ ไม่ได้ระบุว่าเป็นตำราปลูกพืชชนิดใด แบ่งเป็น ๒ แถวๆ ละ ๑๕ รูป ระบุตัวเลขลำดับวันข้างขึ้น-ข้างแรม แต่ไม่มีคำอธิบายภาพ ซึ่งภาพที่ปรากฏมีลักษณะคล้าย ต้นมะพร้าวหรือหมาก แบ่งเป็น ๒ ลักษณะ คือ ต้นที่มีเฉพาะใบ และต้นที่มีผลอยู่ส่วนยอดและได้พุ่มใบ

รูปที่ ๑๐ “วันปลูกพืชชะ”

ที่มา : www.lannamanuscript.net รหัส PNTMP 384_351_030620120_06_007

ตำราปลูกพืชฉบับนี้พบที่อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ไม่ได้ระบุว่าเป็นตำราปลูกพืชชนิดใด แบ่งเป็น ๒ แถว คือข้างขึ้นและข้างแรม ไม่มีคำอธิบายภาพ แต่วาดสัญลักษณ์คล้ายต้นพืชที่แบ่งได้เป็น ๓ ลักษณะ คือ ให้ผลดี ให้ผลเล็กน้อย และไม่ให้ผลเลย

รูปที่ ๑๑ “วันปลูกพืชชะ”

ที่มา : www.lannamanuscript.net PNTMP 298_408_030121032_00_004

ตำราปลูกพืชฉบับนี้พบที่อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ไม่มีข้อความระบุว่าเป็นตำราปลูกพืชชนิดใด นำเสนอสัญลักษณ์เป็นต้นพืชเรียงกันเป็นแถวเดียว รวม ๓๐ รูป มีข้อความด้านซ้ายว่า “เดือนออก” และด้านขวาเขียนว่า “เดือนแรม” แบ่งได้เป็น ๓ กลุ่ม คือ ต้นที่ให้ผลดก ให้ผลน้อย และไม่ให้ผลผลิต หรือยืนต้นตาย

รูปที่ ๑๒ “วันปลุกพืชชะ”

ที่มา : www.lannamanuscript.net PNTMP 329_534_030420090_00_040

ตำราปลุกพืชฉบับนี้ ไม่ได้ระบุว่าใช้สำหรับการปลุกพืชชนิดใด นำเสนอข้อมูลเป็นรูปสัญลักษณ์ ไม่มีตัวเลขระบุวันข้างขึ้น-ข้างแรม แต่มีคำว่า “เพ็ง” ตรงกลาง ซึ่งแสดงว่าเรียงตามลำดับวันขึ้น ๑ ค่ำ ไปจนถึงวันเดือนเพ็ญ (ขึ้น ๑๕ ค่ำ) แล้วเรียงลำดับวันข้างแรมไปตามลำดับแบ่งได้เป็น ๒ ลักษณะ คือมีผลผลิตดีและไม่ให้ผลผลิตเลย

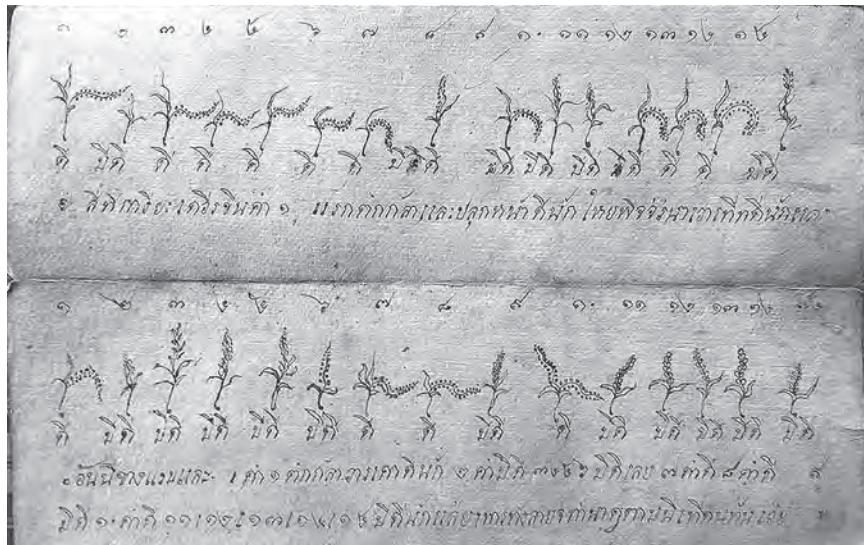
ตำราวันปลุกพืชของไทยกลาง

ตำราวันปลุกพืชนอกจากจะแพร่หลายในเขตล้านนาหรือภาคเหนือของไทยแล้ว ยังพบว่าความเชื่อหรือตำราการปลุกพืชนี้ในเขตภาคกลางของไทยด้วย และตำราปลุกพืชของล้านนียบางฉบับก็ระบุว่าเป็นตำราของภาคกลางอีกด้วย

รูปที่ ๑๓ “ปลุกพริก”

ที่มา : โครงการ E-120 วรรณกรรมล้านนา อาคารเรือนเดิมในคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (รหัส RD-2550-11-00-01)

รูปที่ ๑๔ “ตำราปลูกข้าว”

ที่มา : ดิเรก อินจันทร์, ๒๕๖๑.

ตำราปลูกพริกฉบับนี้ พบที่อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ แบ่งเป็น ๒ แถว คือวันข้างขึ้น และวันข้างแรม ระบุเฉพาะลำดับของวัน ไม่มีคำอธิบายภาพ แต่มีภาพสัญลักษณ์แทนต้นพริก ที่แบ่งได้เป็น ๓ ลักษณะ คือให้ผลผลิตมาก ให้ผลผลิตพอประมาณ และไม่ให้ผลผลิตเลย โดยเนื้อหา ก่อนหน้านี้เป็นตำราว่าด้วยช่วงเวลาในการปลูกพืชให้ได้ผลผลิตดี และระบุว่า “ตำราได้แล วันปลูก ของกินหือพ่อเทอะ” (เป็นตำราที่สืบทอดมาจากภาคกลางว่าด้วยการปลูกพืช)

รูปที่ ๑๕ “อันนี้ ถ้าผู้ใดทำกินมิพปาก ให้ดูเอาตำรานี้ไปทำกินเถิด หารู้ยากไม่เลย....”

ที่มา : สำนักข้อมูลเอกสารโบราณภูมิภาคตะวันตกในประเทศไทย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรฯ รหัส NPT004-053.TamraRaekNa-001-003.jpg

ตำราวันปลูกพริกนี้ มีข้อความอักษรไทโบราณระบุว่า “อันนี้ ถ้าผู้ใดทำกินมิพปาก ให้ดู เอาตำรานี้ไปทำกินเถิด...” มีลักษณะคล้ายกับตำราปลูกพืชของล้านนา คือแบ่งเป็น ๒ แถวๆ บนเป็น

วันข้างขึ้น และแควล่างเป็นวันข้างแรม มีตัวเลขระบุเฉพาะวันข้างขึ้น-ข้างแรม ไม่มีคำอธิบายภาพ แต่ภาพจะมีลักษณะของต้นหรือผลผลิตให้พิจารณาว่าควรปลูกในวันไหนถึงจะได้ผลผลิตมาก

ตำราวันปลูกข้าวฉบับนี้ พบที่พิพิธภัณฑสถานบ้านแพรง อำเภอบ้านแพรง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แบ่งข้อมูลเป็น ๒ แฉก คือข้างขึ้นและข้างแรม มีตัวเลขวันข้างขึ้นข้างแรมกำกับแต่ละรูป พร้อมมีคำอธิบายว่า “ดี” และ “ไม่ดี” เพื่อให้เลือกปลูกในวันที่ทำนายว่าจะได้ผลดี

สำหรับตำราวันปลูกข้าวของไทยนั้น พบว่ามีการนำภาพและคำอธิบายที่เคยเขียนไว้ในสมุดข่อยมาทำเป็นรูปภาพแบบสมัยใหม่เพื่อเผยแพร่ในอินเทอร์เน็ต รวมถึงทำเป็นภาพประกอบในปฏิทินสมัยใหม่ด้วย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตำราโบราณเหล่านี้ “สูงใหญ่” ชัยพร พรหมพันธุ์ ได้ยึดถือปฏิบัติในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม การดำเนินชีวิต และยังเป็นที่ยึดเหนี่ยว สร้างขวัญกำลังใจในการประพฤติปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบันนี้

ฤกษ์หว่านข้าว
คือวันมงคลและวันอัปมงคลที่ยึดถือปฏิบัติกันมากกว่า 100 ปี ในการเริ่มทำการหว่านข้าว ตกกล้า และดำนา จะทำให้ข้าวเจริญงอกงามได้สมบูรณ์

	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕
ข้างขึ้น															
ข้างแรม															

รูปที่ ๑๖ “ฤกษ์หว่านกล้า”

ที่มา : www.facebook.com/chaonayukmai/photos/a.1428637124059793.1073741831.1412773142312858/1558816654375172/?type=3&theater

ตำราโบราณดูวันมีรวงข้างขึ้นข้างแรม

	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕
ขึ้น															
แรม															

มีรวงมาก
 มีรวง
 มีรวงน้อย
 ไม่มีรวง

รูปที่ ๑๗ “ตำราโบราณดูวันมีรวง ข้างขึ้นข้างแรม”

ที่มา : ตำราปลูกข้าวของชัยพร พรหมพันธุ์ <http://upic.me/i/2p/03z1-.jpg>

ภูมิปัญญาและความเชื่อของเกษตรกรไทย

ตัวอย่างตำราวันปลูกพืชของชาวไทย ที่รวบรวมจากพับสาและสมุดข่อย พบว่ามีรูปแบบการนำเสนอที่เหมือนกัน คือทำนายผลที่จะเกิดขึ้นโดยใช้รูปภาพหรือสัญลักษณ์ให้เข้าใจได้ง่าย ทำนายตามวันทางจันทรคติ คือวันข้างขึ้นและข้างแรม แต่ลักษณะของการวางผังของคำทำนายมีลักษณะแตกต่างกันไปบ้าง คือมีทั้งที่แบ่งเป็น ๒ แถว หรือ ๔ แถว และแถวเดียว

เมื่อเปรียบเทียบคำทำนายตามวันข้างขึ้น-ข้างแรมของเอกสารแต่ละฉบับ พบว่าในตำราปลูกพืชที่พบในภาคเหนือและบันทึกเป็นอักษรธรรมล้านนาหลายฉบับไม่ตรงกัน และตำราของภาคกลางก็ไม่ตรงกัน แม้ว่าจะอ้างอิงหรือกำหนดผลตามวันทางจันทรคติคือข้างขึ้น-ข้างแรมเหมือนกัน

อ.วรพล ไหมสน โหรผู้เชี่ยวชาญด้านดาราศาสตร์และวัฒนธรรมการใช้ปฏิทินไท-ไทย อธิบายว่าแนวคิดเรื่องการทำนายหรือกำหนดวันปลูกพืชนั้นพบได้ทั่วไป แม้ในชาวตะวันตกก็มีการใช้ “ปฏิทินชาวนา” (Farmers’ Almanac) เพื่อกำหนดวันที่เหมาะสำหรับการปลูกพืชชนิดต่างๆ ที่สัมพันธ์กับดวงโคจรและตำแหน่งของพระจันทร์ ซึ่งใช้กันมานานนับ ๒๐๐ ปี ปัจจุบันยังมีการคำนวณและใช้กันอยู่ (www.farmersalmanac.com/calendar/gardening/) โดยตำแหน่งของพระจันทร์ที่จะมีผลต่อระดับน้ำทะเลและน้ำใต้ดินนั้นจะเห็นได้ชัดในพื้นที่ชายฝั่งทะเล

เมื่อพิจารณาเกณฑ์การเลือกปลูกพืชในแต่ละวันที่ไม่ตรงกัน และอาณาเขตของล้านนาหรือภาคเหนือของไทยไม่มีพื้นที่ติดทะเล สันนิษฐานว่าตารางที่ปรากฏในตำราแต่ละฉบับน่าจะมีเกณฑ์การคำนวณหรือมีสถิติที่แตกต่างกันตามภูมิศาสตร์ หรือระดับน้ำใต้ดิน ดังจะเห็นได้ว่าการคำนวณเรื่องราคาสินค้าของแต่ละปีของแต่ละเมือง จะใช้ตัวเลขเกณฑ์ของแต่ละเมืองที่แตกต่างกันมาคำนวณด้วย หรืออาจจะมียุทธศาสตร์ในการคำนวณที่แตกต่างกัน ทำให้ผลการทำนายต่างกันด้วย นอกจากนั้นปัจจัยที่มีผลต่อการทำนายในตำราที่พบในจังหวัดเดียวกันแต่ผลต่างกัน คือการเคลื่อนย้ายหรือการคัดลอกมาจากเมืองหรือจังหวัดอื่นก็เป็นได้

บทความนี้ได้นำเสนอเฉพาะภาพหรือสัญลักษณ์ที่เกี่ยวกับตำราการปลูกพืช เพราะเห็นว่าเอกสารแต่ละฉบับมีรูปแบบการนำเสนอทั้งรูปภาพและสัญลักษณ์ที่น่าสนใจในด้านแนวคิด เนื้อหา และศิลปะ แต่ยังไม่ได้อธิบายเนื้อหา ที่มา หลักการ หรือองค์ความรู้ในการคำนวณหรือทำนายอย่างละเอียด ซึ่งต้องให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทางด้านปฏิทินและโหราศาสตร์นำไปขยายผลหรือหาข้อสรุปต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ตำราปลูกข้าว.** ชัยพร พรหมพันธุ์. <http://upic.me/i/2p/03z1-.jpg>
- พับสา.** (อักษรธรรมล้านนา). รหัส RD-2551-01-21-3. โครงการ E-120 วรรณกรรมล้านนา อาคารเรือนเดิม ในคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พับสา.** (อักษรธรรมล้านนา). รหัส RD-2550-12-07.โครงการ E-120 วรรณกรรมล้านนา อาคารเรือนเดิม ในคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พับสา.** (อักษรธรรมล้านนา). วัดแม่แก้วหลวง ตำบลหนองจ้อม อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่, รหัส RD-2550-10-15-15. โครงการ E-120 วรรณกรรมล้านนา อาคารเรือนเดิม ในคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พับสา.** (อักษรธรรมล้านนา). วัดแม่แก้วหลวง ตำบลหนองจ้อม อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่, รหัส RD-2550-10-15-42. โครงการ E-120 วรรณกรรมล้านนา อาคารเรือนเดิม ในคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พับสา.** (อักษรธรรมล้านนา). พ่อน้อยสมบุญ. รหัส RD-2551-01-02. โครงการ E-120 วรรณกรรมล้านนา อาคารเรือนเดิมในคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พับสา.** (อักษรธรรมล้านนา). วัดบ้านหลุก อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง. รหัส PNTMP 384_351_030620120_06_007. www.lannamanuscript.net
- พับสา.** (อักษรธรรมล้านนา). วัดศรีรุ่งเรือง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่. รหัส RD-2550-11-00-01. โครงการ E-120 วรรณกรรมล้านนา อาคารเรือนเดิมในคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พับสา.** (อักษรธรรมล้านนา). วัดศรีสุทธาวาส อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย. รหัส DLNTM 041120998_00_50. www.lannamanuscript.net
- พับสา ตำราแรกนา.** (อักษรไทยโบราณ). ฐานข้อมูลเอกสารโบราณภูมิภาคตะวันตกในประเทศไทย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรฯ. รหัส NPT004-053.TamraRaekNa-001-003.jpg. www.sac.or.th/databases/manuscripts.
- พับสาโหราศาสตร์.** (อักษรธรรมล้านนา). วัดไหล่หิน ตำบลเกาะคา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง. รหัส PNTMP. 030118001_00_024. www.lannamanuscript.net.
- พับสา โหราศาสตร์.** (อักษรธรรมล้านนา). สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่. www.culture.cmru.ac.th/manuscript_database/login.php
- ฤกษ์หวานกล้า.** www.facebook.com/chaonayukmai/photos/a.1428637124059793.1073741831.1412773142312858/1558816654375172/?type=3&theater.
- วรพล ไม้สน.** สัมภาษณ์. 21 ธันวาคม 2560.
- Farmers' Almanac.** www.farmersalmanac.com/calendar/gardening/.

ภาพกิจกรรม

[ไสกน พรหมจิตต์ และ วิรพีชญ์ หิมารัตน์]

ข่าวสารงานด้านพระพุทธศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ของสำนักศิลปะและวัฒนธรรม
ตั้งแต่ มกราคม-กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๖๑

➤ **๓-๔ ม.ค. ๒๕๖๑** คณะผู้บริหารและตัวแทนบุคลากร มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ เข้าแสดงมุทิตาตั้งการและขอพรปีใหม่พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ พระเถรานุเถระในจังหวัดเชียงใหม่ เนื่องในวันขึ้นปีใหม่พุทธศักราช ๒๕๖๑ โดยมีท่าน ผศ.ดร.ชาตรี มณีโกศล รักษาการแทนอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ เป็นประธานนำคณะ

➤ **๘ ม.ค. ๒๕๖๑** เข้าร่วมการเก็บเมล็ดต้นลานและเพาะเมล็ดต้นลานร่วมกับองค์กรและชุมชนหลายหน่วยงาน ณ แจ่งหัวลิน จ.เชียงใหม่ ซึ่งจะเป็นการต่อยอดโครงการ อพสธ. ของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ในเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๖๑

> **๒๐-๒๑ ม.ค. ๒๕๖๑** การฝึกอบรมศิลปวัฒนธรรมล้านนา หลักสูตร “การจารใบลาน และการเขียนพับสา” โดยมี ดร.ดิเรก อินจันทร์ เป็นวิทยากร ซึ่งได้รับความสนใจจากพระภิกษุสงฆ์ อาจารย์ และนักศึกษา เข้ารับการอบรม ณ ศูนย์ใบลานศึกษา ชั้น ๑ อาคารเทพรัตนราชสุตต มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

> **๒๔ ม.ค. ๒๕๖๑** จัดการอภิปรายกลุ่มเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ “การจัดทำทะเบียนวัตถุ พิพิธภัณฑ” โดยมี อาจารย์พิสุทธิลักษณ์ บุญโต และ คุณณัฐพงษ์ แมตสอง ร่วมอภิปราย ณ ห้องมินิเธียเตอร์ ชั้น ๔ อาคารสำนักดิจิทัลเพื่อการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

> **๓๐ ม.ค. ๒๕๖๑** ร่วมแสดงความยินดีและเข้าร่วมพิธีสืบทอดแบบโบราณล้านนา ในโอกาสครบรอบ ๓๗ ปี สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยมี คุณโสภณ พรหมจิตต์ นักวิชาการศึกษา เป็นตัวแทนหน่วยงานในการเข้าร่วมพิธี

➤ **๑๕ ก.พ. ๒๕๖๑** จัดงาน “ช่วงพญา ราชภัฏเชียงใหม่ สืบสานงานศิลป์” และมอบรางวัล เชิดชูเกียรติเพชรราชภัฏ-เพชรล้านนา ประจำปี ๒๕๖๑ โดยมีท่าน ผศ.ดร.ชาติรี มณีโกศล รักษาการแทนอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ เป็นประธาน พร้อมมอบช่อดอกไม้ เพื่อแสดงความยินดีแด่ พ่อครูบุญศรี รัตนัง เพชรราชภัฏ-เพชรล้านนา ประจำปี ๒๕๕๒ ในโอกาส ที่ได้ที่ได้รับคัดเลือกเป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีพื้นบ้านล้านนา) ประจำปี พุทธศักราช ๒๕๖๐ และให้เกียรติมอบรางวัลและกล่าวแสดงความยินดีแก่ผู้ที่ได้รับการคัดเลือกเป็น เพชรราชภัฏ-เพชรล้านนา ประจำปี ๒๕๖๑ จำนวน ๑๐ ท่าน ณ ลาน ๙๐ ปี ราชภัฏเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

➤ **๑๖ ก.พ. ๒๕๖๑** จัดเสวนา “โบราณล้านนา : การอนุรักษ์และการเผยแพร่” ส่องทิศทางคัมภีร์ โบราณภาคเหนือ ประเทศไทย และต่างประเทศ โดยมีการปาฐกถาพิเศษโดย Mr.Hagen E.W.Dirksen กงสุลกิตติมศักดิ์สหพันธ์ สาธารณรัฐเยอรมนีประจำจังหวัดเชียงใหม่ และคณะวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิ ด้านโบราณล้านนา ณ ห้องประชุมชั้น ๑๕ อาคาร ๙๐ ปี ราชภัฏเชียงใหม่

- **๑๖ ก.พ. ๒๕๖๑** จัดการอบรมเชิงปฏิบัติการ “ปลูกกลาน ปลูกหมาก ฝากไว้กับแผ่นดิน” ภายใต้โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (อพ.สธ.) วิทยกรโดย คุณชัชวาล ทองดีเลิศ ณ ห้องประชุม ชั้น ๒ อาคาร ๙๐ ปี ราชภัฏเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

- **๑๖ ก.พ. ๒๕๖๑** มอบรางวัลผู้ที่รับรางวัลโครงการประกวดภาพถ่ายเชิงวัฒนธรรม “วิถีล้านนาคุณค่าคู่ควรเมืองมรดกโลก” โดยได้รับเกียรติจาก ผศ.สุชานาฏ สิตานุกฤษ์ ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม เป็นผู้มอบรางวัล

- **๖ มี.ค. ๒๕๖๑** คณะกรรมการมาตรฐานด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม สำนักวิชา สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย จำนวน ๗ ท่าน เข้าศึกษาดูงานด้านแนวทางการจัดการ งานวัฒนธรรม ณ สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ โดยมี ผู้บริหารและบุคลากร ให้การต้อนรับ

➤ **๖ มี.ค. ๒๕๖๑** ร่วมฟังการเสวนา เรื่อง “คนล้านนาจะปฏิบัติตนอย่างไรเมื่อการเปลี่ยนไปของวันพญาวัน” (๑๖ เมษายน วันพญาวัน วันเถลิงศก) ณ ลานโพธิ์ วัดเจ็ดยอด โดยมี มหาราชาครู และโหรหลวงจากส่วนกลาง ร่วมกับพระครูอดุลสีกิตติ์ นายธำนิษฐ สุภาแสน ศ.ดร.ธเนศวร์ เจริญเมือง และ อ.เกริก อัครชินเรศ เป็นวิทยากร

➤ **๔ เม.ย. ๒๕๖๐** ลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือร่วมกับเครือข่ายศิลปวัฒนธรรมล้านนา ได้แก่ สถาบันวิจัยสังคม ม.เชียงใหม่ สำนักศิลปะและวัฒนธรรม ม.ราชภัฏเชียงใหม่ ม.มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ และมูลนิธิสืบสานล้านนา โรงเรียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา ณ โรงเรียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา อ.เมือง จ.เชียงใหม่

➤ **๔ เม.ย. ๒๕๖๐** ลงพื้นที่ร่วมกับผู้นำชุมชนบ้านสะลงงโน เพื่อเข้าสำรวจเอกสารโบราณ (พับสา-โบราณ) ณ วัดสะลงงโน (สิทธิทรงธรรม) ต.สะลงง อ.แม่วิม จ.เชียงใหม่ ซึ่งทางวัดได้เก็บรวบรวมไว้ และทำการอนุรักษ์เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน เพราะเอกสารโบราณที่มื้นั้นมีความเก่าแก่ ควรได้รับการดูแลและจัดการอย่างเป็นระบบ โดย ดร.ดิเรก อินจันทร์ และคณะ

- **๑๒ เม.ย. ๒๕๖๑** ร่วมพิธีอวยไหว้สาพระญามังราย ปี ๖ ร่วมกับเครือข่ายชุมชนเมือง
รักเชียงใหม่ โดยนำนักศึกษาเข้าร่วมขบวนแห่และแสดงดนตรีป๊าดเมืองล้านนา ณ อนุสาวรีย์
สามกษัตริย์

- **๑๓ เม.ย. ๒๕๖๑** มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ร่วมประเพณีสงฆ์น้ำพระพุทธสิหิงค์เนื่องใน
เทศกาลสงกรานต์ ประจำปี พ.ศ.๒๕๖๑ นำโดย ผศ.พรพิมล วงศ์สุข รักษาการแทนอธิการบดี
พร้อมด้วยคณะผู้บริหาร คณาจารย์ บุคลากร และนักศึกษา โดยได้นำ พระพุทธสิหิงค์มิ่งมงคล พร้อม
ตกแต่งรถบุษบก ให้ประชาชน นักท่องเที่ยวได้สงฆ์น้ำพระเพื่อความเป็นสิริมงคล

- **๑๗ เม.ย. ๒๕๖๑** ร่วมจัดริ้วขบวนแห่เครื่องสักการะล้านนา ในพิธีสักการะกู่เจ้าหลวงเชียงใหม่
ประจำปี ๒๕๖๑ โดยนำนักศึกษา ชมรมรักษ์ภาษา ศิลปะและวัฒนธรรม นักศึกษาสาขาวิชาดนตรี
และศิลปะการแสดง เพื่อร่วมสักการะกู่เจ้าหลวงเมืองเชียงใหม่ ณ บริเวณกู่เจ้าหลวงเชียงใหม่
วัดสวนดอกพระอารามหลวง

> ๒๑ เม.ย. ๒๕๖๑

จัดงานสืบสานประเพณีสงกรานต์ และรณรงค์แต่งกายพื้นบ้านล้านนา ประจำปี ๒๕๖๑ เพื่ออนุรักษ์ ส่งเสริม สืบสานประเพณีอันดีงามของล้านนา และร่วมรณรงค์แต่งกายพื้นบ้านล้านนา โดยมีกิจกรรมการแข่งขันอาหารพื้นบ้านล้านนาอย่าง ลาบ-ส้มตำ ที่จัดแข่งขันกันมานานกว่า ๑๐ ปี เปิดโอกาสให้ นักศึกษา บุคคลกร หน่วยงานต่าง ๆ ร่วมประกวดประชัน และชวบนแห่แต่งกายพื้นเมือง ส่งเสริมการแต่งกายเสื้อผ้าพื้นเมือง

> ๒๓ เม.ย. ๒๕๖๑

เยี่ยมเยือน สัมภาษณ์ “แม่ครูฟองคำ หล้าปิ่นตา” เพชรราชภักดิ์-เพชรล้านนา ปี ๒๕๔๘ สาขาหัตถกรรม : การทำกระดาดสา และ “พ่อครูบุญรัตน์ ณ วิชัย” เพชรราชภักดิ์-เพชรล้านนา ปี ๒๕๔๙-๒๕๕๐ สาขาทัศนศิลป์ : หัตถกรรมแกะสลักไม้ ในโครงการเยือนถิ่นเพชรราชภักดิ์-เพชรล้านนา ประจำปี ๒๕๖๑

➤ **๑ พ.ค. ๒๕๖๑** ร่วมแสดงความยินดีกับนายโสภณ พรหมจิตต์ (นักวิชาการการศึกษา) ที่ได้รับรางวัล “บุคลากรที่มีจรรยาบรรณดีเด่น” ประจำปี ๒๕๖๑ โดยมีพิธีมอบโล่รางวัลในวันสถาปนามหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

➤ **๗ พ.ค. ๒๕๖๑** ร่วมพิธีเปิดศูนย์ประสานงานโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ม.ราชภัฏเชียงใหม่ (อพ.สธ.มรภ.ชม.) จัดและร่วมจัดนิทรรศการหัตถศิลป์จากรักใหญ่ที่ใช้การอนุรักษ์เอกสารโบราณ การสาธิตผลิตเครื่องเงินแบบลายพันท์ และลายขูดขีด พร้อมทั้งให้บริการพันท์ชื่องลงบนพวงกุญแจ เพื่อเป็นของที่ระลึกให้แก่ผู้เข้าร่วมงาน

➤ **๗ พ.ค. ๒๕๖๑** มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ร่วมเป็นเจ้าภาพสวดพระอภิธรรม งานบำเพ็ญกุศพอคุณแม่อุ้ยดำ ยอดคำปา อายุ ๙๑ ปี โยมแม่ของ พระเทพสิงหวรจารย์ เจ้าอาวาสวัดพระสิงห์วรมหาวิหาร รองเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

➤ **๙ พ.ค. ๒๕๖๑** พิธีพระราชทานเพลิงศพ คุณแม่ดำ ยอดคำปา อายุ ๙๑ ปี โยมแม่ของพระเดชพระคุณ พระเทพสิงหวรจารย์ เจ้าอาวาสวัดพระสิงห์วรมหาวิหาร รองเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ รองอธิการบดี มจร.

➤ **๑๖ พ.ค. ๒๕๖๑** ผศ.สุชนาฏ สิตานุรักษ์ ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม เข้าร่วมการประชุมเครือข่ายสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏ ครั้งที่ ๒/๒๕๖๑ ณ ห้องประชุมสภามหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร จังหวัดกรุงเทพมหานคร

➤ **๑๖-๑๗ พ.ค. ๒๕๖๑** นายอนุชิต ณ สิงห์ทร นักวิชาการศึกษาศูนย์โบราณคดีศึกษา สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ได้รับเชิญให้เป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้วิธีการศึกษาศึกษาค้นคว้า การสำรวจ จัดทำทะเบียน และกระบวนการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณใน “โครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูคัมภีร์โบราณในวัด” ณ วัดหมื่นเงินกอง อ.เมือง จ.เชียงใหม่

➤ **๑๗-๑๙ พ.ค. ๒๕๖๑** เข้าร่วมประชุมประจำปีภาคีอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมกลุ่มจังหวัด พ.ศ.๒๕๖๑ โดยมี ผศ.สุชานาฏ ลิตานุรักษ์ หัวหน้าหน่วยอนุรักษ์ฯ จังหวัดเชียงใหม่ และ นางสาวปนัดดา โตคำนุช เจ้าหน้าที่หน่วยอนุรักษ์ฯ เข้าร่วมประชุม ณ จังหวัดจันทบุรี

➤ **๑๗-๑๙ พ.ค. ๒๕๖๑** ผศ.สุชานาฏ ลิตานุรักษ์ ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม หัวหน้าหน่วยอนุรักษ์ฯ จังหวัดเชียงใหม่ และ นางสาวปนัดดา โตคำนุช เข้าร่วมการประชุมภาคีอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมกลุ่มจังหวัด ประจำปี พ.ศ.๒๕๖๑ ระหว่างวันที่ ณ โรงแรมรัตนปุระ บีช รีสอร์ท อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

➤ **๒๒ พ.ค. ๒๕๖๑** เดินทางไปยังโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จังหวัดลำปาง เพื่อรับมอบต้นกล้าลานจำนวน ๒๐ ต้น เพื่อดำเนินโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ศูนย์มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

➤ **๒๖ พ.ค. ๒๕๖๑** ร่วมกับ Sony ประเทศไทย และ Digital 2 home จัดกิจกรรมการถ่ายภาพความงามศิลปวัฒนธรรมประเพณีการถวายและจารใบลานล้านนา ณ วัดอินทราวาส (ตันเกว้น) อ.หางดง โดย อ.วิศาล น้ำค้าง และวิทยากรจาก Sony Thailand และ ดร.ดิเรก อินจันทร์ แม่ครูจวน จากจังหวัดลำพูน

➤ **๒๔ พ.ค. ๒๕๖๑** ผศ.ดร.ปทมรค์มี นาคนิษฐนนต์ รองอธิการบดี พร้อมคณะเข้าร่วมพิธีสมโภชน้ำสรงพระราชทาน ไหว้สาป่าระมี พระบรมธาตุดอยสุเทพ ประจำปี ๒๕๖๑ โดยมีพระธรรมเสนาบดี รองเจ้าคณะภาค ๗ เป็นประธานสงฆ์

➤ **๒๔ พ.ค. ๒๕๖๑** นำนักศึกษาที่ได้รับทุน ในโครงการเผยแพร่วัฒนธรรมไทย ณ วัดพระธาตุดอยสุเทพ ยูเอสเอ มลรัฐแคลิฟอร์เนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา ประจำปี พ.ศ.๒๕๖๑-๒๕๖๒ เข้ากราบนมัสการพระธรรมเสนาบดี เจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร เพื่อรับฟังโอวาทและกราบขอพรเพื่อความเป็นสิริมงคลก่อนการเดินทางไปเข้าร่วมโครงการเป็นระยะเวลา ๑ ปี โดยมี ผศ.ดร.ปทมรค์มี นาคนิษฐนนต์ รองอธิการบดี ประธานนำคณะ

- **๒๙ พ.ค. ๒๕๖๑** มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ร่วม “สืบสานประเพณีเตียวขึ้นดอย” เนื่องในวันวิสาขบูชา ประจำปี ๒๕๖๑ โดยมี “ผศ.ดร.สมบัติ สิงฆราช” รองอธิการบดี นำคณะพร้อมได้นั่งรถบุษบกพร้อมขบวนแห่อัญเชิญน้ำสรง ผ้าไตรพระราชทาน จากจุดวัดผาลาด-จุดลานชมวิว และนำนักศึกษาจากคณะ วิทยาลัย ร่วมตกแต่งรถบุษบก

- **๔ มิ.ย. ๒๕๖๑** ผศ.สุชานาฏ สิตานุรักษ์ ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ เข้าร่วมการประชุมรับรองข้อตกลง ว่าด้วยสภาศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏแห่งประเทศไทย พ.ศ.๒๕๖๑ ณ ห้องประชุมสภามหาวิทยาลัย อาคาร ๑๐๐ ปี การฝึกหัดครูไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร จังหวัดกรุงเทพมหานคร

- **๗ มิ.ย. ๒๕๖๑** ร่วมพิธีทำบุญเมืองเชียงใหม่ ประจำปี ๒๕๖๑ และร่วมเป็นเจ้าภาพจัดปัจจัยไทยทาน พร้อมยังอำนวยความสะดวกเดินเท้าอ้อ น้ำดื่ม รถแห่ประชาสัมพันธ์ ยังสถานที่ในชุมชนวัด ตลาด และได้รับเกียรติจาก ผศ.ดร.ปทมนต์ นาคนิษฐานนท์ รองอธิการบดี เป็นประธานใน ณ หน่วยประตูช้างเผือก

➤ **๒๗ มิ.ย. ๒๕๖๑** เยี่ยมเยียน “แม่ครูประเทือง สมศักดิ์” เพชรราชภัก-เพชรล้านนา ประจำปี พุทธศักราช ๒๕๔๘ สาขาหัตถกรรม งานเครื่องเงิน ในโครงการเยือนถิ่นเพชรราชภัก-เพชรล้านนา เพื่อเยี่ยมเยียนเพชรราชภัก-เพชรล้านนา ซึ่งเป็นบุคลากรผู้มีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรม เป็นการให้ขวัญกำลังใจในการสร้างสรรค์ผลงานสืบไป

➤ **๖ ก.ค. ๒๕๖๑** เข้าร่วมประชุมสัมมนาวิชาการเครือข่ายศิลปวัฒนธรรม สานสัมพันธ์ วัฒนธรรมล้านนา โดยความร่วมมือ ๔ มหาวิทยาลัย ได้แก่ สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ศูนย์ศิลป-วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยแม่โจ้ และศูนย์วัฒนธรรมศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล ล้านนา ณ ห้องทองกวาว สำนักบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

➤ **๗ ก.ค. ๒๕๖๑** เข้ามูทิตาจิต “พระเทพรัตนนายก” เจ้าคณะจังหวัดลำพูน เจ้าอาวาส วัดพระธาตุหริภุญชัย วรมหาวิหาร ในโอกาสอายุวัฒนมงคล ครบ ๖๒ ปี ซึ่งท่านถึงเป็นผู้มีคุณูปการ ต่อมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

➤ **๑๑ ก.ค. ๒๕๖๑** เข้าร่วมพิธีเปิดอาคารปฏิบัติธรรม โดยมี สมเด็จพระวันรัต เจ้าอาวาส วัดบวรนิเวศวิหาร ปฏิบัติหน้าที่แทนสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงเป็นประธาน โดย ผศ.สุชานาฏ สีตานุรักษ์ ผู้อำนวยการสำนัก เป็นตัวแทนมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่เข้าร่วม ณ วัดเจติยหลวงวรวิหาร

➤ **๑๒ ก.ค. ๒๕๖๑** จัดโครงการปฏิบัติธรรม รักษาศีล เจริญจิตภาวนา เพื่อเฉลิมพระเกียรติ และถวายเป็นพระราชกุศลแด่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๑๐ เนื่องในโอกาสวันเฉลิม พระชนมพรรษา ๖๖ พรรษา ร่วมกับวัดป่าดาราภิรมย์ พระอารามหลวง ได้รับเกียรติจาก รศ.ดร.ประพันธ์ ธรรมไชย รักษาการแทนอธิการบดี เป็นประธานในพิธี

➤ **๑๕ ก.ค. ๒๕๖๑** ร่วมกับธนาคารออมสิน ดำเนินการอบรมด้านศิลปวัฒนธรรม ในโครงการ พัฒนาอาชีพมหาวิทยาลัยประชาชน เพื่อสร้างเสริมทักษะอาชีพด้านศิลปวัฒนธรรมล้านนา ให้กับประชาชนผู้มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตพื้นที่ อ.ดอยเต่า และ อ.จอมทอง ได้เพิ่มพูนทักษะความรู้ ความสามารถ

➤ **๑๗ ก.ค. ๒๕๖๑** จัดพิธีหล่อเทียน สุมารธรรม ถวายเป็นพระราชกุศลแด่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร เนื่องในงานประเพณีเข้าพรรษา ประจำปี ๒๕๖๑ โดยมี ผศ.ดร.ปทมรค์มี นาคนิษฐนันต์ รองอธิการบดี มาเป็นประธานในพิธี ณ ศาลาร่มโพธิ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

➤ **๑๙ ก.ค. ๒๕๖๑** จัด “พิธีกินอ้อผญาสืบสานภูมิปัญญาล้านนา” เนื่องในพิธีไหว้ครู ประจำปีการศึกษา ๒๕๖๑ โดยมีท่านพระครูอดุลยสิลกิตติ เจ้าอาวาสวัดธาตุคำ เป็นผู้ประกอบพิธี ณ หอประชุมที่ปิงกรรตมีโชติ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ศูนย์แมริม เพื่อสร้างขวัญกำลังใจ และความเป็นสิริมงคลในการศึกษาเล่าเรียนให้กับนักศึกษาใหม่ ชั้นปีที่ ๑

➤ **๒๐ ก.ค. ๒๕๖๑** จัดอบรมหลักสูตรด้านศิลปวัฒนธรรม ประกอบด้วย ๑.หลักสูตรการจุ่มเทียนย้อมสีกระดาษสา ๒. หลักสูตรการปั้นดอกไม้เทียนหอม ๓. หลักสูตรการหล่อเทียนด้วยแม่พิมพ์ซิลิโคน โดยมี อาจารย์สมศักดิ์ พรหมจักร และ คุณวิชุดา โยธาราชภูร์ เป็นวิทยากร

- **๒๓ ก.ค. ๒๕๖๑** เข้าร่วมพิธีเปิดนิทรรศการจิตอาสา “เราทำความ ดี ด้วยหัวใจ” เพื่อให้ปวงชนชาวไทยได้ร่วมเฉลิมพระเกียรติ เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร ๖๖ พรรษา โดยมี นายศุภชัย เอี่ยมสุวรรณ ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ เป็นประธาน ณ ห้องโถงหน้ามุข ศาลากลาง จังหวัดเชียงใหม่

- **๒๓ ก.ค. ๒๕๖๑** จัดการอภิปรายทางวิชาการเรื่อง “พะยงคำ ยันต์เขียน: ศิลปะ ความเชื่อ วิถีชีวิต” โดยมี ผศ.ดร.ปัทมรัศมี นาคนิชสุนันต์ รองอธิการบดี กล่าวเปิดงาน และวิทยากรโดย พระปลัดอภิวัดมน อินทวณฺโณ พระศุภชัย ชยสุโก อ.วิษณุกรณ์ ทรายแก้ว และ อ.เกรียงไกร บุญทะนา ณ ห้องเอื้องคำ อาคารราชภัฏเฉลิมพระเกียรติ

- **๒๕ ก.ค. ๒๕๖๑** จัดพิธีแห่เทียนพรรษา นำพาอ้อมใจ เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแด่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร เนื่องในงานประเพณีเข้าพรรษา ประจำปี ๒๕๖๑ โดยมี ผศ.ดร.ปัทมรัศมี นาคนิชสุนันต์ รองอธิการบดี นำคณะผู้บริหาร คณาจารย์ บุคลากร นักศึกษา ร่วมน้อมถวายเทียน ณ วัดกู่เต้า ต.ศรีภูมิ อ.เมือง

➤ **๒๕ ก.ค. ๒๕๖๑** ร่วมกับ สถาบัน ศูนย์ สำนัก กอง ผู้นำนักศึกษา และตัวแทนนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ได้ร่วมน้อมถวายเทียน ณ วัดเชียงโสม (วัดเจดีย์ปล่อง) ต.ช้างเผือก อ.เมือง จ.เชียงใหม่ เพื่อให้คณาจารย์ นักศึกษา และบุคลากรมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่มีส่วนร่วมในการส่งเสริม อนุรักษ์และสืบสานประเพณีเข้าพรรษา